

Η ΒΑΣΗ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ

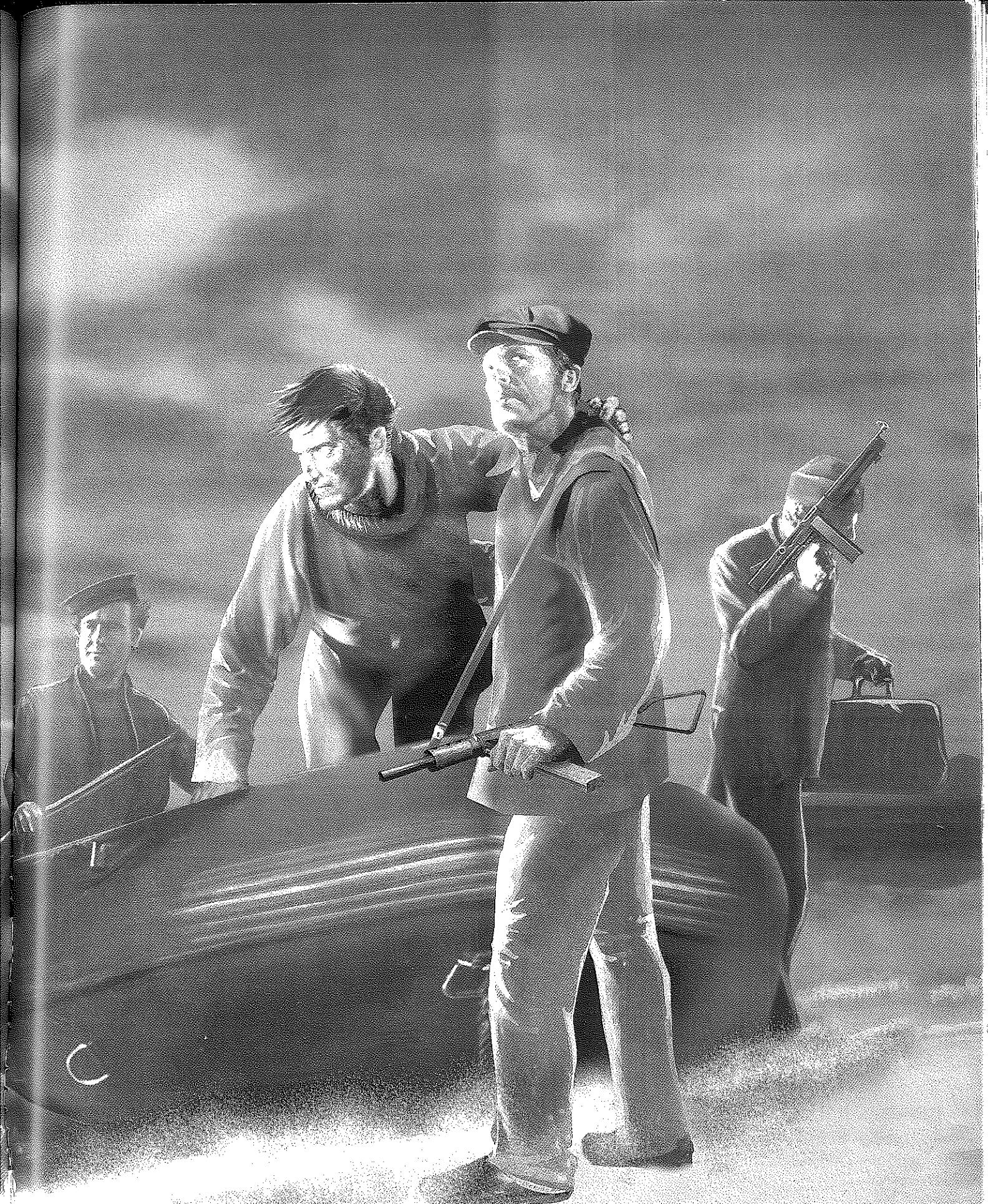
K

λασικό παράδειγμα συνδυασμένης ελληνοβρετανικής προσπάθειας για την οργάνωση της διάσωσης των μελών του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος που κρύθονταν στην κατεχόμενη Ελλάδα αλλά και των αντιποίνων τα οποία προκάλεσε η αποκάλυψη αυτής της προσπάθειας αποτελεί η υπόθεση της Βάσης Υποβρυχίων της Αντιπάρου. Η σύντομη ιστορία της αναφέρεται χωριστά γιατί αποτελεί μια από τις πρώτες προσπάθειες οργανωμένης αντίστασης στην Ελλάδα.

Ενα από τα πολλά προβλήματα που δημιούργηθηκαν αμέσως μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς ήταν η αποστράτευση του Ελληνικού Στρατού και η επιστροφή των πολεμιστών στις εστίες τους, δεδομένου ότι οι Γερμανοί δεν κράτησαν αιχμαλώτους. Ιδιαίτερα δύσκολη ήταν η θέση του προσωπικού της 5ης Μεραρχίας Κρητών, στους οποίους, και αν ακόμη εύρισκαν μεταφορικά μέσα, δεν επιτράπηκε να κινηθούν προς την πατρίδα τους γιατί η Κρήτη αποτελούσε ακόμη ελεύθερο τμήμα της Ελλάδας και μάλιστα προετοιμαζόταν να αμυνθεί στην αναμενόμενη γερμανική επίθεση. Εποι, η μεραρχία διαλύθηκε και οι άνδρες της τράπηκαν σε αναζήτηση ιδίας τύχης κυρίως προς την πρωτεύουσα, όπου έφθαναν συνεχώς και άνδρες άλλων μονάδων από διάφορα μέρη της Ελλάδας, εξαντλημένοι από τις μακρινές πορείες, πεινασμένοι και ρακένδυτοι. Η μοναδική τους ελπίδα ήταν ότι θα εύρισκαν ευκολότερα κάποιο μέσο για να κινηθούν προς τους τόπους προορισμού τους, πράγμα το οποίο με την πάροδο του χρόνου κατόρθωσαν έστω και δύσκολα. Εκείνοι που στάθηκε αδύνατο να συνεχίσουν την πορεία τους ήταν οι νησιώτες, και ειδικότερα οι Κρητικοί. Γι' αυτούς η κατάσταση γινόταν ολοένα πιο απελπιστική. Αποκομμένοι από τα χωριά τους, χωρίς να έχουν κανέναν δικό τους στην Αθήνα ή στις άλλες περιοχές στις οποίες θρέθηκαν, χωρίς περιθαλψη και

Απόβαση πρακτόρων από
βρετανικό υποβρύχιο σε παραλία
της κατεχόμενης Ελλάδας
(Πίνακας του Θάνου Βασιλικού για
τις Εκδόσεις Περισκόπιο).

ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ ΒΙ

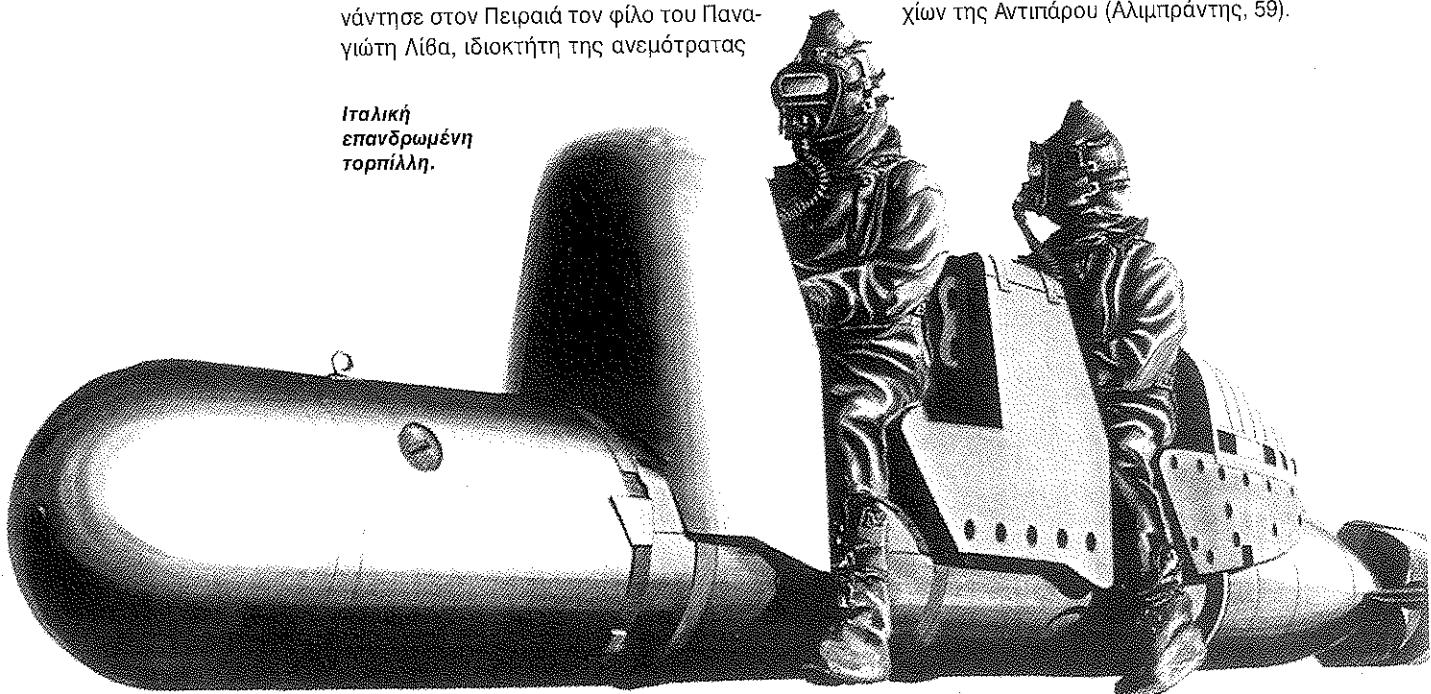
χρήματα, χωρίς στέγη, περιφέρονταν ρακένδυτοι στους δρόμους επαιτώντας για να επιζήσουν. Πολλοί δεν άντεξαν και πέθαναν από την πείνα όταν η επισιτιστική τραγωδία άρχισε να γίνεται αισθητή, με την είσοδο του φθινοπώρου.

Την ίδια εποχή υπήρχε και μια άλλη ομάδα στρατιωτικών που «λίμναζαν» σε διάφορα μέρη της νότιας Ελλάδας, αλλά κυρίως στην περιόχη της Αττικής. Την αποτελούσαν αξιωματικοί και οπλίτες του Βρετανικού Εκστρατευτικού Σώματος, το οποίο μετά τη διάσπαση της αμυντικής Γραμμής Αλιάκμονα, στις 12 Απριλίου 1941, πολεμούσε με συνεχείς αναδιπλώσεις προς τον Νότο μέχρι τις Θερμοπύλες, όπου έδωσε την τελευταία επιβραδυντική μάχη. Στις 21 Απριλίου ο Βρετανός αρχιστράτηγος Ουέιθελ διέταξε την εκκένωση της Ελλάδας από τα βρετανικά στρατεύματα. Οσοι από τους Βρετανούς οπλίτες ή αξιωματικούς δεν μπόρεσαν να φύγουν ή δεν συνελήφθησαν αιχμάλωτοι κρύθονταν στην ύπαιθρο ή στις πόλεις όπου οι Ελληνες πολίτες τούς περιέθαλψαν μέχρι να μπορέσουν να διαφύγουν, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Ενας από τους αποκλεισμένους στην πρωτεύουσα άνδρες της 5ης Μεραρχίας, ο Ιωάννης Γραμματικάκης, γνωστότερος ως «Χάρης», ναυτικός στο επτάγγελμα (μηχανικός του Εμπορικού Ναυτικού), σκέφθηκε ότι, αν μπορούσε να βρει ένα πλοιάριο, θα κατόρθωνε να επιστρέψει στην Κρήτη. Η μεγαλύτερη δυσκολία στην υλοποίηση του σχεδίου του ήταν η έλλειψη πλωτών μέσων γιατί άλλα είχαν διαφύγει και άλλα είχαν καταστραφεί από τους βομβαρδισμούς ή τα είχαν επιτάξει οι κατακτητές. Παρόλεις τις δυσκολίες, ο ριψοκίνδυνος Κρητικός δεν απογοητεύθηκε και συνέχισε τις προσπάθειές του έως ότου συνάντησε στον Πειραιά τον φίλο του Παναγιώτη Λίθα, ιδιοκτήτη της ανεμότρατας

«Βενετία», τον οποίο έπιεισε να του την ναυλώσει. Με την πρόφαση ότι θα μετέβαινε στην Πάρο χωρίς επιβάτες για να φορτώσει κρασί, κατόρθωσε να πάρει άδεια ταξιδιού, παράλληλα όμως συμφώνησε με 120 περίπου Κρητικούς αξιωματικούς και οπλίτες να τον περιμένουν σε προκαθορισμένα σημεία για το πρώτο ταξίδι διαφυγής. Μια σκοτεινή νύκτα του Ιουνίου ή του Ιουλίου παρέλαβε από την Πειραική και την Ανάβυσσο τους 120 επιβάτες του και αφηφώντας όλους τους κινδύνους διέσχισε κατά τη διάρκεια της νύκτας την απόσταση μεταξύ Πειραιά και Πάρου και το επόμενο πρωινό έφθασε στις ακτές του νησιού. Η Πάρος, καθώς και όλη η νησιωτική περιοχή της, ήταν γνωστή στον Γραμματικάκη, γιατί πριν τον πόλεμο είχε εργασθεί ως μηχανικός σε πλοιάρια ιδιοκτησίας Παριανών και είχε εκεί πολλούς φίλους. Δεν πήγε όμως κατευθύναν στην Παροικιά, πρωτεύουσα και μεγαλύτερο λιμάνι της Πάρου, αλλά αγκυροβόλησε στον ερημικό όρμο του Δεσποτικού, μεταξύ της Αντιπάρου και της νησίδας Δεσποτικό. Εκεί, στην παραλία του Αγίου Γεωργίου, αποβίθασε όλους σχεδόν τους Κρητικούς, τους οποίους φιλοξένησαν για μερικές ημέρες στις αγροικίες τους οι αδελφοί Ιωάννης και Βασίλειος Πατέλης, οι οποίοι μαζί με τον Σπύρο Τζαβέλα ήταν ιδιοκτήτες όλης σχεδόν της περιοχής και της ενδοχώρας της παραλίας του Αγίου Γεωργίου. Η προσφορά των αγνών αυτών πατριωτών, οι οποίοι επί μήνες στέγαζαν και τροφοδοτούσαν έναν πολύ μεγάλο αριθμό αρχικά Ελλήνων και στη συνέχεια Βρετανών, ήταν τόσο σημαντική, ώστε είναι βέβαιο ότι χωρίς αυτούς δεν θα μπορούσαν ούτε οι Κρητικοί να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, αλλά ούτε να λειτουργήσει, όσο καιρό λειτουργησε, η Βάση Υποθρύχων της Αντιπάρου (Αλκιπράντης, 59).

Ιταλική
επανδρωμένη
τορπίλη.

Ταξίδια με τη «Βενετία»

A μέσως μετά τη «Βενετία» κατέπλευσε στην Παροικιά και ο Γραμματικάκης παρουσιάσθηκε στον στρατιωτικό διοικητή της Πάρου, υπολοχαγό Ρουστικέλι, από τον οποίο ζήτησε άδεια να μεταφέρει στον Αγιο Νικόλαο της Κρήτης μερικούς επιβάτες, τις ταυτότητες των οποίων του έδειξε. Οι ταυτότητες βέβαια ήταν πλαστές, αλλά ο Ρουστικέλι πείσθηκε και έδωσε την άδεια στον Γραμματικάκη με την προϋπόθεση ότι κατά την επιστροφή του από την Κρήτη θα έφερνε λάδι και χαρούπια για τον λιμοκτονούντα πληθυσμό της Πάρου. Ο υπολοχαγός Τζιοβάνι

Ρουστικέλι ήταν δίκαιος και μετριοπαθής, γι' αυτό ήταν συμπαθής στον ελληνικό πληθυσμό της Πάρου.

Εφοδιασμένος με την άδεια, ο Γραμματικάκης επέστρεψε στην Αντίπαρο, παρέλαβε και τους υπόλοιπους επιβάτες και τους μετέφερε χωρίς κανένα απρόοπτο στην Κρήτη. Στη συνέχεια φόρτωσε στη «Βενετία» μερικά βαρέλια λάδι και χαρούπια και επέστρεψε στην Πάρο. Από εκεί με φορτίο κρασιών και με μερικούς νόμιμους πλέον επιβάτες επέστρεψε στον Πειραιά ολοκληρώνοντας με επιτυχία το πρώτο του ταξίδι.

**Νεοζηλανδοί
υπερασπιστές
της Κρήτης,
αιχμάλωτοι των
Γερμανών.**

Τότε διαπίστωσε ότι μόνο με τη «Βενετία» ήταν αδύνατο να εξυπηρετηθούν οι χιλιάδες αποκλεισμένοι Κρητικοί και γι' αυτό αναζήτησε νέα σκάφη. Με τη βοήθεια των αδελφών Φουρναράκου από τον Πειραιά, οι οποίοι του διέθεσαν τρία αιλευτικά και αργότερα με άλλα τρία ιδιοκτησίας Παριανών σχηματίσθηκε σε μικρό χρονικό διάστημα ολόκληρος στολίσκος πετρελαιοκίνητων (π/κ) μικρών σκαφών, που διέσχιζε το Αιγαίο με ενδιάμεσο σταθμό τον όρμο του Δεσποτικού και μετέφερε στην Κρήτη μέχρι το φθινόπωρο περί τους 2.500 από τους απομονωμένους στην Αθήνα δεινοπαθούντες Κρητικούς (Αλιμπράντης, 62).

Ασφαλώς ο Γραμματικάκης δεν ήταν ο μοναδικός καπετάνιος που έκανε αυτού του είδους τα ταξίδια. Υπήρχαν και άλλοι από διάφορα μέρη της Ελλάδος που έκαναν παρόμοια ταξίδια μεταφέροντας κρυφά Ελληνες και Βρετανούς προς τα μικρασιατικά παράλια και τη Μέση Ανατολή, η δράση όμως του καπετάν Χάρη, όπως τον αποκαλούσαν μερικοί, συνδέθηκε με τη δημιουργία της Βάσης Υποθρυχών της Αντιπάρου.

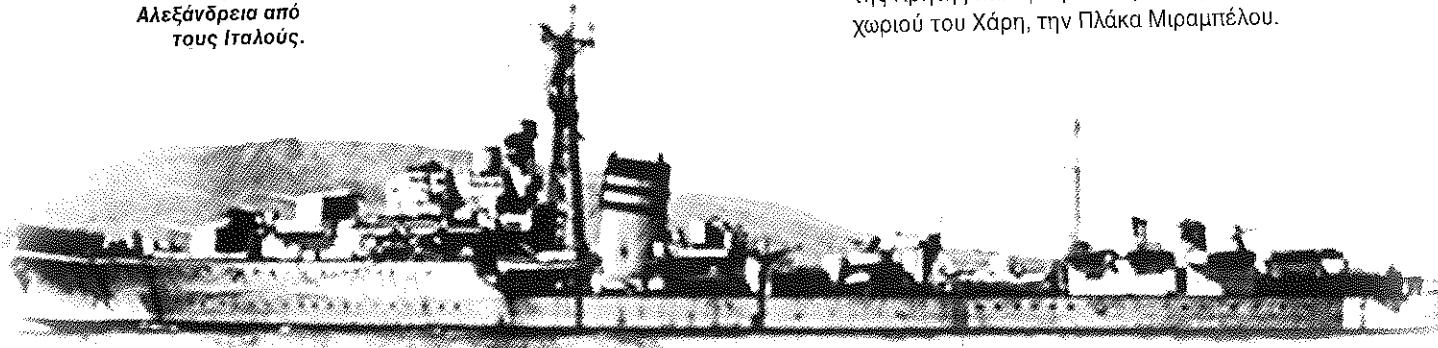
Τα ταξίδια του Χάρη δεν έμειναν, ούτε ήταν δυνατό να μείνουν κρυφά. Από τους πρώτους που τα πλήρωφορήθηκαν ήταν τα μέλη μιας οργάνωσης που είχε δημιουργηθεί για την περιθάλψη των Βρετανών στρατιωτικών οι οποίοι είχαν διαφύγει την αιχμαλωσία. Αρχηγός της οργάνωσης ήταν ο τότε πρόεδρος του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού (ΕΕΣ) και πρώην υπουργός Αλέξανδρος Ζάννας, με συνεργάτες τον συνταγματάρχη Α. Μελά, τον Αντώνη Βολτεράκη, αστυνόμο της Γενικής Ασφάλειας, τον αντιπλοίαρχο Αρβανίτη, την Αλεξάνδρα Πούμπουρα, εθελόντρια αδελφή του ΕΕΣ, τον αδελφό της Τάκη Πούμπουρα κ.ά. Λέγεται ακόμη ότι ο Ζάννας είχε αναπτύξει μεγάλη δραστηριότητα και στους τομείς κατασκοπείας και δολιοφθορών και ειδικότερα στο αεροδρόμιο της Ελευσίνας, όπου δύο μέλη της οργάνωσής του πραγματοποίησαν μια από τις μεγαλύτερες ενέργειες δολιοφθορών που έγιναν στην Ελλάδα. Σύμφωνα με όσα γράφει ο Αλιμπράντης (χωρίς να αναφέρει ημερομηνίες), στο αεροδρόμιο της Ελευσίνας στάθμευαν έτοιμα για αναχώρηση 87 θωμαρδιστικά αεροπλάνα με προορισμό το μέτωπο της Λιθύης. Ο Ζάννας, επειδή δεν είχε στην οργάνωσή του ωρολογιακές

θόμβες, «κατόρθωσε να αγοράσει κρυφά από μια κομμουνιστική οργάνωση αντί 280.000 δραχμών τέσσερις ρωσικές ωρολογιακές βόμβες... τις οποίες τα μέλη της οργάνωσης Νίκος Νικολαΐδης και Σταύρος Μαργαρίτης τοποθέτησαν σε αεροπλάνα και σε βαλίτσες αξιωματικών οι οποίοι, πριν επιβιβασθούν, ανέμεναν την επιθεώρηση Γερμανού στρατηγού και του διοικητού του αεροδρομίου». Οταν εξερράγησαν οι τέσσερις βόμβες «όλη η Βάση της Ελευσίνας καταστράφηκε ολοσχερώς μαζί με τα 87 αεροπλάνα και οι Γερμανοί είχαν 93 νεκρούς και 150 τραυματίες. Οι δύο σαμπιτέρ οι έσκασαν αμέσως από την Ελευσίνα και ο Ζάννας έκρινε σκόπιμο να τους στείλει στην Αίγυπτο αφού τους έδωσε και από 1.000 δολάρια στον καθένα για τα έξοδα της διαφυγής τους» (Αλιμπράντης, 107).

Ο αστυνόμος Βολτεράκης πλησίασε τον Γραμματικάκη και του πρότεινε να μεταφέρει στην Αλεξάνδρεια έξι Αγγλους αξιωματικούς που κινδύνευαν να συλληφθούν από τους Γερμανούς. Ο Γραμματικάκης δέχθηκε και σε μερικές ημέρες οι έξι Αγγλοι μαζί με 60 έφεδρους Κρητικούς έφευγαν από τον όρμο της Λουμπάρδας με το π/κ «Κοίμηση της Θεοτόκου», γιατί τη «Βενετία» την είχαν επιτάξει οι Ιταλοί και στις 29 Σεπτεμβρίου έφθασαν στο Δεσποτικό. Ενας από τους έξι Βρετανούς αξιωματικούς ήταν ο Σκωτεζός υπολοχαγός Τζων Ατκινσον, ο οποίος είχε συλληφθεί από τους Γερμανούς και είχε εγκλεισθεί σε στρατόπεδο αιχμαλώτων στην Κοκκινιά. Λίγο αργότερα με τη βοήθεια των αδελφών Παπαβασιλείου, οι οποίοι διατηρούσαν αρτοποιείο κοντά στο στρατόπεδο, κατόρθωσε να δραπετεύσει και βρήκε καταφύγιο και περίθαλψη στην οργάνωση του Ζάννα, η οποία τον παρέδωσε στον Γραμματικάκη.

Στην Αντίπαρο οι έξι Βρετανοί και οι 60 Κρητικοί φιλοξενήθηκαν στα σπίτια των οικογενεών Τζαβέλα και Πατέλη, όπως γινόταν πάντοτε. Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε και με την έκδοση της άδειας ταξίδιού από τον Ρουστικέλι και το επόμενο πρωινό η «Κοίμηση της Θεοτόκου» αναχώρησε για την Κρήτη έχοντας μαζί έναν ακόμη επιβάτη, τον επίλαρχο Γ. Βάο, του οποίου προορισμός ήταν επίσης η Αλεξάνδρεια. Το πρωινό της 1ης Οκτωβρίου το πλοιάριο έφθασε στις ακτές της Κρήτης και αγκυροβόλησε στην παραλία του χωριού του Χάρη, την Πλάκα Μιραμπέλου.

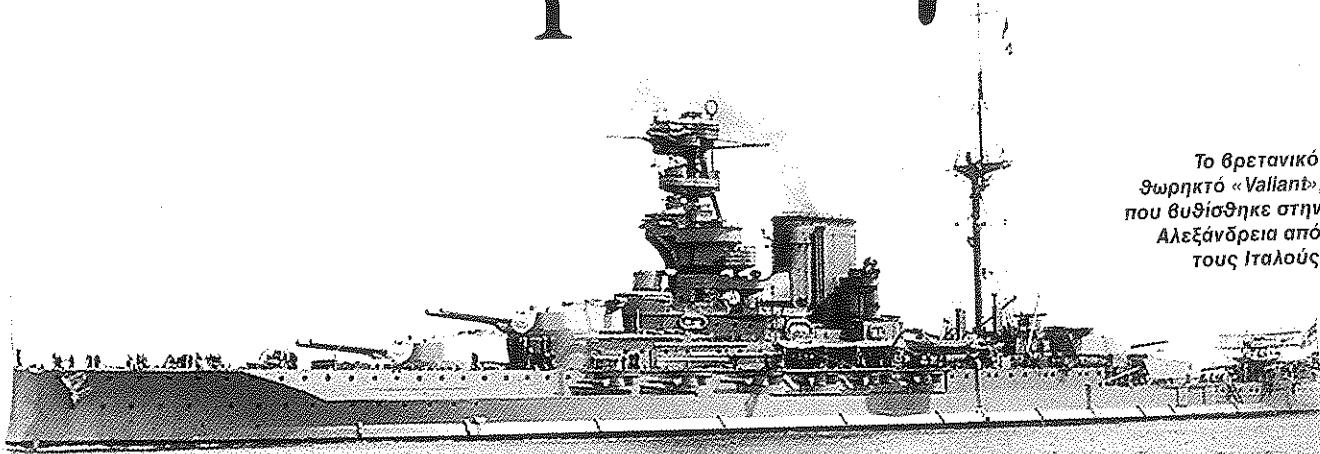
Το βρετανικό αντιτορπιλικό «Jervis», που θυσίσθηκε στην Αλεξάνδρεια από τους Ιταλούς.

Το βρετανικό
καταδρομικό «York»
βυθίσμενο από
γερμανικά Στούκας
στον όρμο της
Σούδας.

Στην Αίγυπτο

Το βρετανικό
θωρηκτό «*Valiant*»,
που βυθίσθηκε στην
Αλεξάνδρεια από
τους Ιταλούς.

Πί δύο ημέρες ο Γραμματικάκης ασχολήθηκε με την προετοιμασία του μεγάλου και επικίνδυνου ταξιδιού στην Αλεξάνδρεια. Ο εξοπλισμός και κυρίως τα καύσιμα που χρειαζόταν ήταν δυσεύρετα, αλλά και τα είδη διατροφής έπρεπε να αυξηθούν γιατί στους επτά αρχικούς επιβάτες προστέθηκαν δέκα επιπλέον Κρητικοί, οι περισσότεροι αξιωματικοί, ενώ το ταξίδι προβλεπόταν μακρύ. Στις 21.00 της 2ας Οκτωβρίου η «Κοιμηση της Θεοτόκου» ξεκίνησε από την Πλάκα Μιραμπέλου για το παράτολμο ταξίδι. Ο καιρός ήταν κακός και το μικρό σκάφος κλυδωνίζόταν στα κύματα με κίνδυνο να βυθισθεί. Η κακοκαιρία, όμως, είχε και τα πλεονεκτήματά της, γιατί εξαιτίας της τα εχθρικά περιπολικά που επιτηρούσαν τις ακτές της Κρήτης δεν έβγαιναν από τα αγκυροθόλιά τους. Οταν το μικρό σκάφος παρέκαμψε το ακρωτήριο Σίδερος, στο βορειοανατολικό άκρο της Κρήτης, πήρε πορεία προς τον Νότο για να διασχίσει το Λιβυκό πέλαγος. Το μέρος αυτό του ταξιδιού ήταν το πλέον επικίνδυνο, γιατί, εκτός από τη σφοδρή θαλασσοταραχή που μπορούσε να προκαλέσει τη βύθιση του σκάφους, υπήρχε και ο κίνδυνος του εντοπισμού του όχι μόνο από εχθρικά, αλλά και από συμμαχικά πλοία ή αεροπλάνα, που συνεχώς επιτηρούσαν την περιοχή. Τέλος, υπήρχε και ο κίνδυνος των ναρκών που είχαν ποντίσει οι εμπόλεμοι στα διάφορα περάσματα.

Την πέμπτη ημέρα του ταξιδιού άρχισε να εισχωρεί νερό στο αμπάρι, ενώ σχεδόν ταυτόχρονα χάλασε η μηχανή και μαζί μ' αυτή σταμάτησε να λειτουργεί και η αντλία. Η κατάσταση έγινε πολύ επικίνδυνη, γιατί η κακοκαιρία συνεχίζόταν και η βύθιση του σκάφους φαινόταν πιθανή παρά την

άντληση του νερού χειροκίνητα. Άλλα ο πολυμήχανος Γραμματικάκης κατόρθωσε να επισκευάσει τη μηχανή, η οποία επαναλειτούργησε από την έκτη ημέρα, μαζί της βέβαια και η αντλία, και έτσι η χειροκίνητη άντληση σταμάτησε. Οταν ο καιρός βελτιώθηκε, ο Γραμματικάκης άνοιξε τα πανιά του πλοίου, το οποίο με ολοένα μεγαλύτερη ταχύτητα πλησίαζε την Αλεξάνδρεια, όπου έφθασε τη νύκτα της 9ης Οκτωβρίου 1941, επτά ημέρες μετά την αναχώρησή του από την Πλάκα.

Το λιμάνι της Αλεξάνδρειας ήταν ο ισχυρότερος ναύσταθμος του βρετανικού στόλου στην ανατολική Μεσόγειο. Εξω από αυτό υπήρχαν εκτεταμένα ναρκοπέδια και η είσοδος γινόταν από συγκεκριμένους διαύλους και υπό αυστηρό έλεγχο. Την προσέγγιση προς το λιμάνι κάλυπταν επίσης δεκάδες επάκτια πυροβόλα, ενώ στο εσωτερικό του περιπολούσαν εξοπλισμένα σκάφη μέρα και νύκτα. Ο τρόπος με τον οποίο ο δαιμόνιος Χάρης κατόρθωσε να εισχωρήσει χωρίς να τον αντιληφθούν αποτελεί μυστήριο. Καθώς ήταν νύκτα και δεν υπήρχε καλή ορατότητα, η «Κοιμηση της Θεοτόκου», σχεδόν μισοβυθισμένη από το πολύ νερό που είχε εισχωρήσει στο αμπάρι της, βρέθηκε μπροστά σ' έναν σκοτεινό όγκο. Ήταν το βρετανικό θωρηκτό «*Valiant*», 31.000 τόννων, που ναυλοχούσε στον ναύσταθμο της Αλεξάνδρειας. Ο Γραμματικάκης έδεσε το πλοιάριό του στη σκάλα του θωρηκτού και όλοι μαζί με προπορευόμενους τους Βρετανούς ανέβηκαν στο πλοίο. Οταν οι σκοποί αντίκρισαν την ομάδα των κακοντυμένων και αξύριστων φυγάδων, θεώρησαν ότι ήταν δολιοφθορείς και ετοιμάσθηκαν να τους πυροβολήσουν. Πρόλαβαν, όμως, οι προπορευόμενοι να εξηγήσουν ποιοι ήταν και έτσι η περιπέτειά

τους δεν είχε τραγικό τέλος. Αφού αναπαύθηκαν και άλλαξαν ρούχα, παρουσιάσθηκαν στον κυβερνήτη του πλοίου ναύαρχο Μόργκαν, ο οποίος ζήτησε να μάθει από τον Γραμματικάκη τον τρόπο με τον οποίο είχε κατορθώσει να περάσει απαραίτητος από όλα τα φράγματα και τα ναρκοπέδια χωρίς πλοηγό και να πλευρίσει το θωρητό χωρίς να τον αντιληφθούν ούτε οι σκοποί. Λέγεται ότι τον ρώτησε αν μπορούσε να ανατινάξει το πλοίο του και ότι ο απόγονος των μπουρλοτιέρηδων του 1821 του απάντησε ότι θα μπορούσε να το κάνειν αν είχε έλθει γι' αυτό τον σκοπό. Ο Μόργκαν ανήσυχος διέταξε να αυξηθούν τα μέτρα ασφαλείας από την επόμενη ημέρα, αλλά, δυστυχώς για τον βρετανικό στόλο, η προειδοποίηση του Γραμματικάκη δεν τα ενεργοποίησε όσο έπρεπε. Σχεδόν δύο μήνες αργότερα, στις 19 Δεκεμβρίου 1941, βατραχάνθρωποι του ιταλικού Πολεμικού Ναυτικού βύθισαν στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας δύο θωρηκτά, το «*Valiant*» και το «*Queen Elizabeth*», 32.000 τόννων, το αντιτορπλικό «*Jervis*», 1.700 τόννων και το πετρελαιοφόρο «*Sagona*» (πλήρης πειριγραφή αυτής της επιτυχίας των Ιταλών δίνεται στο τχ. αρ. 60 του περ. «Στρατιωτική Ιστορία»).

Μετά το «*Valiant*» ο Γραμματικάκης προσκλήθηκε στο Ελληνικό Ναυαρχείο, το Ελληνικό Πρεξενείο και το Υπουργείο Στρατιωτικών, όπου έδωσε όλες τις πληροφορίες που του ζήτησαν για την κατάσταση στην κατεχόμενη Ελλάδα, αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο είχε κατορθώσει να διαφύγει.

Λίγες ημέρες αργότερα οι Γραμματικάκης και Βάος έφυγαν για το Κάιρο και παρουσιάσθηκαν πρώτα στο Ελληνικό Στρατηγείο και στη συνέχεια στο Βρετανικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής, όπου και πάλι έδωσαν όσες πληροφορίες τους ζητήθηκαν. Εκεί ο Χάρης συναντήθηκε για πρώτη φορά με τον αρχιπλοίαρχο και αργότερα αντιναύαρχο Παναγιώτη Κώνστα, ο οποίος ήταν διευθυντής της Υπηρεσίας Πληροφοριών Ελληνικής Προπαγάνδας (ΥΠΕΠ), που είχε συσταθεί τον Αύγουστο του 1941 με έδρα το Κάιρο. Μετά τη συνάντησή τους ο Κώνστας εντυπωσιάσθηκε από την προσωπικότητα του Γραμματικάκη και τον χαρακτήρισε «πραγματικό τύπο κουρσάρου, θαλασσόλυκο, ενθουσιώδη και ριψοκίνδυνο, κατάλληλο για την πλέον επικίνδυνη αποστολή» (Αλι-μπράντης, 84).

Εντυπωσιάσθηκαν, όμως, με τα κατορθώματά του και οι βρετανικές μυστικές υπηρεσίες και συγκεκριμένα η ΜΟ4, που, όπως προαναφέρθηκε, είχε προσκολληθεί στο Γραφείο της SOE Καϊρού. Τον κάλεσαν, λοιπόν, σε συνέντευξη στις 14 Οκτωβρίου 1941, όπου μετά από πολλές συζητήσεις, συσκέψεις και διευκρινίσεις του πρότειναν αναλάβει προσωπικά, αλλά κάτω από τις διατάγματά τους, την εγκατάσταση στην Αντίπαρο μιας

Βάσης Υποθυρυχίων. Η τοποθεσία που είχε επιλεγεί για τη Βάση παρουσίαζε πολλά πλεονεκτήματα, γιατί διέθετε τον ασφαλή και ευρύχωρο όρμο του Δεσποτικού όπου θα μπορούσαν να αγκυροβολήσουν άνετα τα υποβρύχια. Επιπλέον υπήρχαν πολλές βραχοσπηλιές, στοές ορυχείων, δεξαμενές κλπ. που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αποθήκευση και απόκρυψη των εφοδίων, αλλά και των φυγάδων Βρετανών. Τέλος, υπήρχε και η εναλλακτική λύση της προσωρινής διαφυγής και απόκρυψης των φυγάδων στη βραχονησίδα Δεσποτικό σε περίπτωση ανάγκης. Το Δεσποτικό, η αρχαία Πρεπέσινθος, με έκταση μόλις 6,5 στρέμματα είχε κατοικηθεί από τον 7ο αιώνα π.Χ. Οι πρόσφατες ανασκαφές έφεραν στο φως τα θεμέλια ενός ιερού, πιθανώς του Απόλλωνα, καθώς και άλλα αρχαιολογικά ευρήματα. Τον 16ο αιώνα είχε γίνει ορμητήριο πειρατών που λυμαίνονταν το Αιγαίο, αλλά έναν αιώνα αργότερα οι λιγοστοί κάτοικοι του είχαν την απερισκεψία να παραδώσουν στους Οθωμανούς έναν διαθόριο Γάλλο πειρατή που είχε καταφύγει στο Δεσποτικό. Τότε οι υπόλοιποι πειρατές ως αντίποινα έσφαξαν όλους τους κατοίκους του και έκτοτε δεν κατοικήθηκε ποτέ.

Ο Γραμματικάκης δέχθηκε την πρόταση που του έγινε και έτσι εντάχθηκε στη δύναμη της ΜΟ4, ενώ του δόθηκε και ο βαθμός του ανθυποπλοίαρχου. Σκοπός της Βάσης θα ήταν η συγκέντρωση Βρετανών στρατιωτικών που είχαν διαφύγει την αιχμαλωσία και κρύβονταν στην Ελλάδα και μετά η μεταφορά τους με υποβρύχια στην Αίγυπτο. Παράλληλα η Βάση θα μετέδιδε πληροφορίες με ασύρματο για την κίνηση εχθρικών πλοίων στο Αιγαίο, ενώ ταυτόχρονα έπρεπε να αναπτύξει κάθε δραστηριότητα για την παρεμπόδιση της μεταφοράς εφοδίων στις δυνάμεις του Αξονα, που μάχονταν στη θόρεια Αφρική. Στη Βάση δόθηκε η κωδική ονομασία CONIA και αρχηγός της ορίσθηκε ο υπολοχαγός Τζων Ατκινσον με δοθέρο τον επιλοχία Ρέντιπαθ. Επειδή η αποστολή κρίθηκε «άκρως απόρρητη», όλες οι οδηγίες προς τον Γραμματικάκη ήταν προφορικές και δεν του δόθηκε κανένα έγγραφο που θα τον ενοχοποιούσε σε περίπτωση αύλληψής του. Αντίθετα, στον Ατκινσον δόθηκαν αρκετά απόρρητα έγγραφα, μεταξύ των οποίων το άκρως απόρρητο εγχειρίδιο οδηγιών του 2ου Επιτελικού Γραφείου Κατασκοπείας, που περιείχε ονόματα συνεργατών και πρακτόρων στην Ελλάδα με τους οποίους ο Ατκινσον θα έπρεπε ή θα μπορούσε να έλθει σε επαφή.

Ο Ιωάννης ή Χάρης Γραμματικάκης.

Η ίδρυση της Βάσης

Η πόρτα της κουζίνας της οικίας Σπ. Τζαθέλα, από την οποία εισήλθαν οι Ιταλοί (φωτ. Γ. Νικολούδης, 2003).

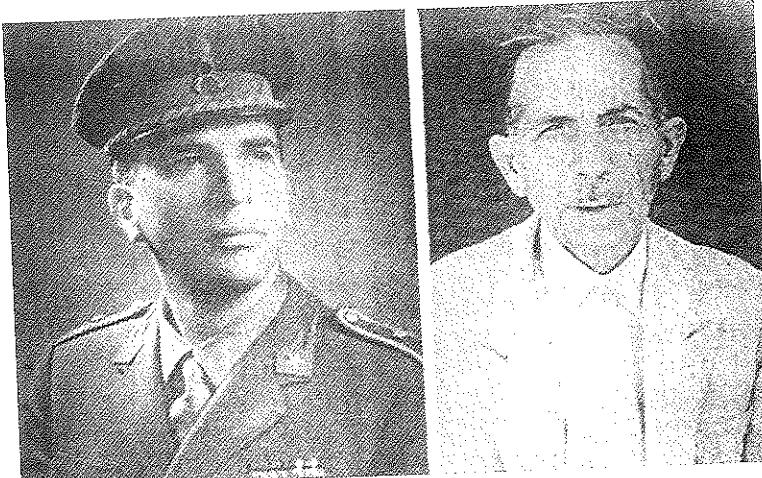
τις 10 Νοεμβρίου 1941 το βρετανικό υποβρύχιο VML3, με τους τρεις επιβάτες και εφόδια για τον εξοπλισμό και τη λειτουργία της Βάσης, ξεκίνησε από την Αλεξάνδρεια και έφθασε στον όρμο του Δεσποτικού χωρίς κανένα απρόοπτο τη νύκτα της 14ης Νοεμβρίου. Πρώτος αποβιβάσθηκε με τη λαστιχένια βάρκα του υποβρυχίου ο Γραμματικάκης, ο οποίος γνώριζε άριστα την περιοχή και κατευθύνθηκε στις αγροκίες των φίλων και συνεργατών του, Ιωάννου και Βασιλείου Πατέλη, καθώς και του Σπύρου Τζαθέλα, από τους οποίους ζήτησε βοήθεια για την εκφόρτωση των υλικών και των εφοδίων που προσρίζονταν για τη Βάση. Οι καλοί εκείνοι Ελληνες, που πλήρωσαν αργότερα με τη ζωή τους την αγάπη τους για την πατρίδα και την ελευθερία, διέθεσαν αμέσως τις βάρκες τους και προσωπικό για τη μεταφορά των υλικών από το υποβρύχιο στην παραλία και από εκεί με ημιόνους στη δεξαμενή νερού του Τζαθέλα, την οποία σκέπασαν με χώμα. Του δύο Βρετανούς τους εγκατέστησαν στο σπίτι του Σπύρου Τζαθέλα, ενώ το υποβρύχιο αμέσως μετά την εκφόρτωση αναχώρησε, αφού πρώτα ο κυβερνήτης του ενημέρωσε τον Γραμ-

ματικάκη και τους δύο Βρετανούς ότι θα επέστρεφε στις 24 Νοεμβρίου. Την επόμενη ημέρα ο Γραμματικάκης με τον Τζαθέλα μετέβησαν στην Παροικιά όπου μύησαν στα θέματα της μυστικής Βάσης σημαντικά πρόσωπα της παριανής κοινωνίας, όπως τον πρόεδρο της κοινότητας Μιχαήλ Κρίστη, τον διοικητή της Χωροφυλακής Πάρου Γεώργιο Ζαμπέτα, τον τελώνη Βαπτιστή Λάχανα, τους ιδιοκτήτες πλοιαρίων Φραγκίσκο και Νικόλαο Τσαντάνη και Αγαπητό Κατρή και αρκετούς άλλους. Η επόμενη κίνηση ήταν η συγκέντρωση στην Αντίπαρο φυγάδων από την Αθήνα και τη Μονεμβασία, όπου, σύμφωνα με πληροφορίες, σίχαν συγκεντρωθεί περίπου 600 Βρετανοί. Για τον λόγο αυτό ο Γραμματικάκης ειδοποίήσε τον μεν Φραγκίσκο Τσαντάνη να πάρει άδεια ταξίδιού για τον Πειραιά τον δε Κατρή για τη Μονεμβασία. Εξαιτίας όμως των περιοριστικών μέτρων των αρχών Κατοχής, οι άδειες αργούσαν και μόνο μετά από τέσσερις ημέρες δόθηκε άδεια για το π/κ «Δέσποινα» με προορισμό τον Πειραιά.

Υπάρχει η πληροφορία ότι τον ίδιο μήνα ο Ατκινσον με προτροπή του Παριανού καπετάνιου Ανυφαντή οργάνωσε με επιτυχία μια ενέργεια

δολιοφθοράς στο λιμάνι της Μήλου. Εκεί ναυλώχουσαν δύο γερμανικά πλοία (κατ' άλλους δεξαμενόπλοια) γεμάτα με υλικά που είχαν προορισμό τη θόρεια Αφρική. Ο Ατκινσον με τον Ανυφαντή και δύο βοηθούς του έφθασαν νύκτα στη Μήλο και μετά από δύο αποτυχημένες προσπάθειες κόλλησαν μερικές μαγνητικές χελώνες (βεντούζες) στα ύφαλα των δύο πλοίων. Την επόμενη ημέρα και ενώ ταξίδευαν προς την Κρήτη, οι βεντούζες εξεργάγησαν και τα δύο πλοία βυθίσθηκαν αύτανδρα. Εάν πράγματι διενεργήθηκε αυτή η δολιοφθορά, πρέπει να πραγματοποιήθηκε μεταξύ 15ης και 18ης Νοεμβρίου, δηλαδή τις ημέρες κατά τις οποίες ο Γραμματικάκης προσπαθούσε να πάρει την άδεια.

Οταν το απόγευμα της 19ης Νοεμβρίου η «Δέσποινα» κατέπλευσε στον όρμο του Δεσποτικού, οι Γραμματικάκης και Ατκινσον αναχώρησαν για τον Πειραιά αλλά όταν το επόμενο πρωινό πλησίασαν τις ακτές του Παλαιού Φαλήρου, για λόγους ασφαλείας πλήρωσαν κάποιον που ψάρευε στα ανοικτά του Φαλήρου και τους αποβίθασε κοντά στο Εδεμ. Με το τραμ έφθασαν στην Αθήνα, όπου ο Γραμματικάκης οδήγησε τον Ατκινσον στο σπίτι της κυρίας Σιφναίου, στην οδό Ιουλιανού, ενώ ο ίδιος άρχισε τις συναντήσεις με τους δικούς του συνεργάτες και πρώτα απ' όλους τον Α. Μελά και την Αλεξάνδρα Πούμπουρα, που διέμενε στην οδό Φαβιέρου 12. Ο Ατκινσον συναντήθηκε με τον Αλέξανδρο Ζάννα στο σπίτι της κυρίας Σιφναίου, αλλά αυτή η συνάντηση ήταν μοιραία για τον δεύτερο, επειδή ο Ατκινσον κατά τη διάρκεια της συνομιλίας τους κρατούσε σημειώσεις και, παρά την προτροπή του Ζάννα να τις καταστρέψει, δεν το έκανε. Οι

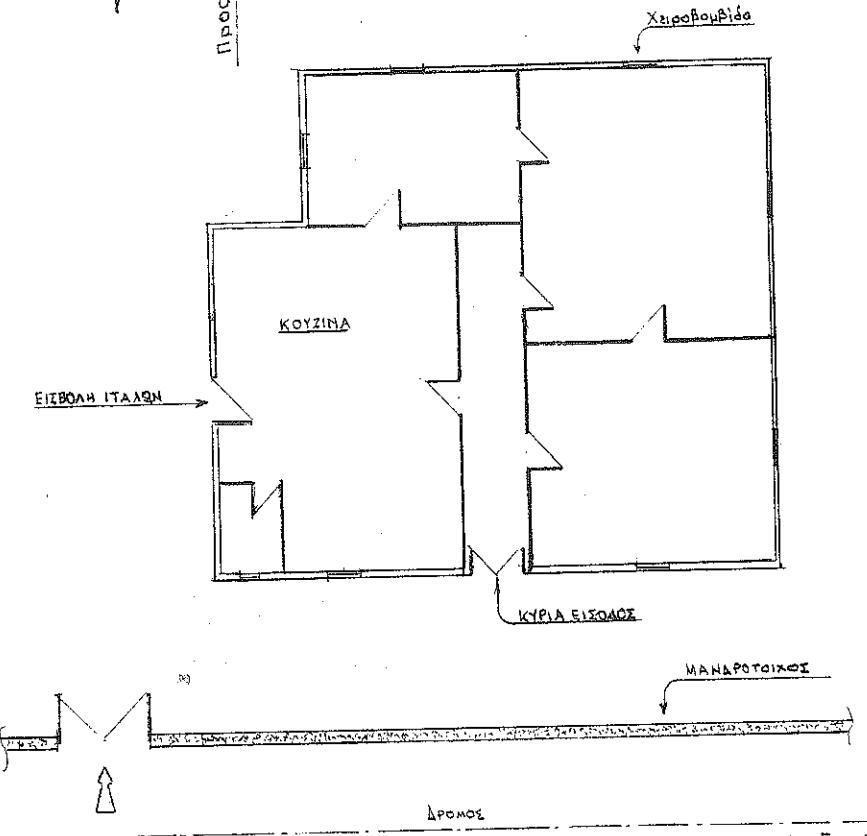
Ο διοικητής της Πάρου, Τζιοβάνι Ρουστικέλι κατά τη διάρκεια του πολέμου και σε μεταπολεμική φωτογραφία.

δύο πράκτορες έμειναν στην Αθήνα δύο ημέρες και σ' αυτό το διάστημα ο Γραμματικάκης με την Πούμπουρα οργάνωσαν τη διαφυγή 24 Βρετανών στρατιωτικών, πέντε Ελλήνων αξιωματικών και ενός Ελληνα ιατρού που προστέθηκε την τελευταία στιγμή. Στις 22 Νοεμβρίου η «Δέσποινα» παρέλαβε από μια ερημική ακτή της Βάρης τους 30 φυγάδες και τους μετέφερε χωρίς κανένα απρόσθιτο στον όρμο του Δεσποτικού, όπου φιλοξενήθηκαν στα σπίτια των αδελφών Πατέλη. Το αναμένόμενο υποβρύχιο έφθασε στις 03.00 της 24ης Νοεμβρίου και παρέλαβε τους φυγάδες, μαζί με τον Ατκινσον, τους οποίους μετέφερε ασφαλείς στην Αλεξάνδρεια. Πριν αναχωρήσει ο κυβερνήτης του υποβρυχίου ενημέρωσε τον Χάρη ότι η επόμενη άφιξη θα γινόταν στις 10 ή στις 12 Δεκεμβρίου, επομένως σε διάστημα δύο εθδομάδων έπρεπε να ετοιμασθεί η νέα αποστολή.

Ενα κοινό κάνιστρο καυσίμου αποτελούσε καλή θήκη για όπλα, εκρηκτικά ή ακόμη και για ασυρμάτους.

Αντίστροφη μέτρηση

Κάτοψη της οικίας του Σπύρου Τζαβέλα (σχέδιο Γ. Νικολούδη).

Επόμενος μήνας, ο τραγικός για όλους τους Ελληνες Δεκέμβριος του 1941, υπήρξε εξίσου τραγικός και για την υπόθεση της Βάσης της Αντίπαρου. Μια σειρά από αυτοχή γεγονότα στην Αθήνα και στην Πάρο προδιέγραψαν το άδοξο τέλος της.

Στις 6 Δεκεμβρίου ο Γραμματικάκης είχε φθάσει στην Αθήνα με το π/κ «Ζέφυρος» και προετοίμαζε με τους συνεργάτες του τη φυγάδευση 150 Βρετανών και Ελλήνων στην Αντίπαρο, γιατί διέθετε πλέον τρία πλοιάρια. Ενώ όμως από τις 8 Δεκεμβρίου οι Βρετανοί μεταφέρονταν κατά μικρές ομάδες στην Ανάβυσσο, από όπου θα τους παραλάμβανε ο Γραμματικάκης, το πρωινό της 9ης Δεκεμβρίου οι Ιταλοί συνέλαβαν στην Αθήνα την Πούμπουρα, τον αδελφό της Τάκη και μερικούς Βρετανούς που περίμεναν να επιβιβασθούν σε ένα αυτοκίνητο του ΕΕΣ το οποίο θα τους μετέφερε στην Ανάβυσσο. Ο κίνδυνος να αποκαλυφθεί η οργάνωση και να συλληφθούν και αυτοί

που ήδη θρίσκονταν στην Ανάβυσσο ήταν άμεσος. Ο Γραμματικάκης μη γνωρίζοντας ακόμη σχετικά με τη σύλληψη των συνεργατών του τηλεφώνησε στο σπίτι της Πούμπουρα για να ενημερωθεί για την πρόσδο της μετακίνησης των φυγάδων και έκπληκτος πληροφορήθηκε από την αδελφή της τα δραματικά γεγονότα. Με αστραπαία ταχύτητα ναύλωσε άλλο πλοιάριο, πήγε στην Ανάβυσσο και παρέλαβε 18 Αγγλους και δύο Ελληνες Αξιωματικούς, τους ανθυπαλάρχους Ν. Γεωργούδη και Α. Καρακολτσίδη, τους οποίους και μετέφερε ασφαλείς στην Αντίπαρο.

Και ενώ αυτά συνέβαιναν στην Αθήνα, στην Πάρο η ύπαρξη της Βάσης είχε γίνει κοινό μυστικό μεταξύ των Παριανών. Οι Ιταλοί μέχρι τις αρχές Νοεμβρίου δεν γνώριζαν τίποτε σχετικά με τη Βάση και το μόνο που είχαν υποψιασθεί ήταν ότι στην Αντίπαρο διεξαγόταν εκτεταμένο λαθρεμπόριο διαφόρων αγαθών, τα οποία κατά τη γνώμη τους πουλούσε ο Γραμματικάκης στη «μαύρη αγορά». Η γνώμη τους αυτή ενισχύθηκε από το γεγονός ότι άρχισαν να εμφανίζονται στην Πάρο, προερχόμενα από τα εφόδια της Βάσης, αγγλικά προϊόντα, όπως τσιγάρα, σοκολάτες, κονσέρβες και άλλα είδη, τα οποία χωρίς καμία προφύλαξη διακινούσαν οι κάτοχοί τους. Οταν, μάλιστα, οι Ιταλοί βρήκαν στην κατοχή του Γ. Καπούτσου ολόκληρο κιβώτιο με αγγλικά μπισκότα, εκείνος δικαιολογήθηκε ότι τα είχε πάρει στη Μήλο από ένα ναυάγιο αγγλικού πλοίου.

Την ίδια εποχή συνέβησαν δύο ακόμη περιστατικά που δεν είχαν σχέση με τη Βάση, αλλά που τάραζαν τη μακαριότητα των Ιταλών και τους έκαναν πιο προσεκτικούς. Στην Παροικιά υπήρχε ένα εργοστάσιο ηλεκτροφωτισμού που λειτουργούσε για να καλύψει τις ανάγκες κυρίων των Ιταλών. Το πετρέλαιο που χρειαζόταν για τη λειτουργία του, αποθηκευμένο σε μεταλλικά βαρέλια, βρισκόταν έχω από το εργοστάσιο και πολύ κοντά στην παραλία. Υπεύθυνος για τη φύλαξη του ήταν ο δεκανέας Βέρο Λικέρι. Παράλληλα οι ιταλικές Αρχές είχαν επιτάξει το πλοιάριο του Ιάκωβου Ραγκούση, μαζί με τον ιδιοκτήτη του, το οποίο εκτελούσε περιπολίες για την ασφάλεια του λιμανιού και την επιτήρηση του διαύλου μεταξύ Πάρου και Αντίπαρου. Περιπολάρχης ήταν πάλι ο Βέρο Λικέρι. Ο πολυπράγμων αυτός Ιταλός για δικούς του λόγους είχε γίνει φίλος των Ελλήνων, είχε μυηθεί στα μυστικά της Βάσης και πουλούσε κρυφά πετρέλαιο από αυτό που προοριζόταν για τη λειτουργία του εργοστασίου. Η μέθοδος της

κλοπής ήταν απλή. Κάποια σκοτεινή νύκτα μια
βάρκα πλησίαζε την περιοχή στην οποία βρίσκο-
νταν τα βαρέλια, άφηνε ένα βαρέλι γεμάτο με
θαλασσινό νερό και λίγο πετρέλαιο και έπαιρνε
ένα βαρέλι με καθαρό πετρέλαιο. Ετσι ο αριθμός
των βαρελιών της παραλίας ήταν πάντοτε ο ί-
διος, το περιεχόμενο όμως ήταν διαφορετικό.
Κάποια νύκτα η πετρελαιομηχανή του εργοστα-
σίου σταμάτησε γιατί στη δεξαμενή είχε μείνει
μόνο νερό. Οι ανακρίσιες τις οποίες διενέργησε
η ιταλική Αστυνομία (Καραμπινιερία) αποκάλυ-
ψαν τους ενόχους, οι οποίοι αργότερα καταδικά-
σθηκαν σε μικρές ποινές.

Το δεύτερο περιστατικό αφορούσε την ανα-
κάλυψη από τους Ιταλούς μιας μοτοσυκλέτας
του Ελληνικού Στρατού, την οποία ένας Παρια-
νός στρατιώτης, ο Βενιζέλος Ραγκούσης, γνω-
στότερος και ως Ζέλος, είχε φέρει και είχε κρύ-
ψει στο κτήμα του μετά την κατάρρευση του με-
τώπου. Την καταγγελία είχε κάνει ένας ιατρός
της Πάρου (γιατί είχε κτηματικές διαφορές με
τον Ζέλο), αλλά και ιατρός των Ιταλών, ώστε είχε
την υποστήριξή τους.

Σαν να μην έφθαναν όλα αυτά, την ίδια εποχή
έσπασε και ένα ερωτικό σκάνδαλο με πρωταγω-
νιστή τον Χάρη Γραμματικάκη. Αυτός, όπως ήδη
αναφέρθηκε, εργαζόταν προπολεμικά ως μηχανι-
κός σε πλοιαρία ιδιοκτησίας Παριανών και είχε
γνωρίσει στην Τήνο την Κατίνα, χήρα Αντωνίου
Πατέλη, το γένος Ιωάννου Δεσύπιρη, στην οποία
είχε υποσχεθεί γάμιο. Η επιστράτευσή του και
στη συνέχεια ο πόλεμος και η Κατοχή τούς χώρι-
σαν και, όταν ο Γραμματικάκης άρχισε τα ταξίδια
μεταφέροντας Κρητικούς, αρραβωνάσθηκε
στην Πάρο τη Γεωργία Δανάμπιαση. Κάποτε η Κα-
τίνα Πατέλη πληροφορήθηκε τον αρραβώνα του
Χάρη και τις δραστηριότητές του στην Πάρο και
άρχισε να τον κατηγορεί ότι αθέτησε την υπό-
σχεσή του και απειλούσε ότι θα τον καταδώσει
στους Ιταλούς. Εκείνη την εποχή στη μικρή κοι-
νωνία της Πάρου και στη μικρότερη της Αντίπα-
ρου η αθέτηση υπόσχεσης γάμου αποτελούσε
σκάνδαλο, γι' αυτό όλοι καταδίκαζαν τη συμπερι-
φορά του Γραμματικάκη. Αυτός, για να προστα-
τεύσει το μυστικό από ενδεχόμενη προδοσία,
πήρε μαζί του στη Βάση την Κατίνα και τον πατέ-
ρα της Ιωάννη Δεσύπιρη, οι οποίοι κατά κάποιο
τρόπο βρίσκονταν υπό περιορισμό μέχρι τις 31
Δεκεμβρίου 1941.

Το υποβρύχιο που αναμενόταν στις 10 ή στις
12 Δεκεμβρίου δεν εμφανίσθηκε και όσο οι μέ-
ρες περνούσαν ο κίνδυνος να ανακαλυφθεί η Βά-
ση γινόταν μεγαλύτερος. Εκείνη την εποχή δια-
δόθηκε ότι στις ιταλικές Αρχές του νησιού
(Στρατιωτική Διοίκηση και Καραμπινιερία) έφθα-
ναν ανώνυμες επιστολές με καταγγελίες και προ-
ειδοποιήσεις για όσα συνέβαιναν ή επρόκειτο να
συμβούν στην Αντίπαρο. Οι υποψίες στρέφονταν

προς τη μητέρα της Κατίνας Πατέλη, αλλά τίποτε
δεν ήταν θέβαιο. Ισως να ήταν απλές διαδόσεις,
αλλά φαίνεται ότι οι Ιταλοί είχαν κάποια στοιχεία,
γιατί ο Ρουστικέλι σε κάποια συνάντησή του με
τον Γραμματικάκη, όταν του χορηγούσε άδεια τα-
ξιδίου, του είπε να πάρει διάφορα πράγματα που
είχε κρυμμένα στην Αντίπαρο και να προφυλάσ-
σεται. Λέγεται ότι ο Ρουστικέλι ήταν αγγλόφιλος
και δεν ήθελε να αποκαλυφθεί η υπόθεση της
Βάσης, γι' αυτό μετά τη συνθηκολόγηση της Ιτα-
λίας μεταφέρθηκε με βρετανικό πολεμικό από τη
Νάξο, όπου είχε μετατεθεί, στην Αίγυπτο. Τα γε-
γονότα, όμως, που προαναφέρθηκαν οδήγησαν
τον Ρουστικέλι στην απόφαση να διενεργήσει έ-
λεγχο περί το τέλος Νοεμβρίου στον όρμο του
Δεσποτικού. Διέταξε, λοιπόν, τον περιπολάρχη
Βέρο Λικέρι να πάρει μαζί του άλλον ένα δεκανέα
και έναν καραμπινιέρο και να ελέγχουν τι συνέ-
βαινε στην παραλία του Αγίου Γεωργίου. Ο Λικέρι
ειδοποίησε τον καπετάνιο του περιπολικού Ρα-
γκούση να ετοιμάσει το πλοιάριο για να ξεκινή-
σουν το επόμενο πρωινό. Ο Ραγκούσης, όμως,
γνώστης όσων συνέβαιναν εκεί, προσπάθησε με
κάθε τρόπο να ειδοποιήσει τη Βάση για τον επι-
κείμενο έλεγχο - χωρίς να το κατορθώσει.
Ευτυχώς το ίδιο εκείνο βράδυ σταμάτη-
σε η λειτουργία της μηχανής του ερ-
γοστασίου ηλεκτροφωτισμού λό-
γων του νερού που περιείχε το
πετρέλαιο και ο Ραγκούσης, με
το πρόσχημα της επισκευής της
μηχανής και άλλες δικαιολο-
γίες, καθυστέρησε την αναχώ-
ρηση του περιπολικού για δύο η-
μέρες. Στο μεταξύ η Βάση ειδοποιήθηκε και όλοι έλαβαν τα μέτρα
τους, έτσι ώστε, όταν η περίπολος
των Ιταλών έφθασε στην παραλία
του Αγίου Γεωργίου, δεν παρατήρη-
σε τίποτε περιέργο.

Καθώς οι ημέρες περνούσαν και
το υποβρύχιο δεν ερχόταν, οι 18
Βρετανοί φυγάδες πίστεψαν ότι
δεν υπήρχε κανένας κίνδυνος και
όχι μόνο σταμάτησαν να κρύβο-
νται, αλλά άρχισαν να κυκλο-
φορούν ελεύθερα παντού, α-
κόμη και στο χωριό της Αντί-
παρου, όπου μεθούσαν και
τραγουδούσαν και, το χει-
ρότερο, ψάρευαν με χει-
ροβομβίδες, ενώ από
πλευράς μέτρων ασφα-
λείας δεν υπήρχε ούτε έ-
νας σκοπός. Ο Γραμματι-
κάκης, για να περιορίσει
τον κίνδυνο τούς εγκατέ-
στησε μακριά από τη Βά-

Ο Ιταλός
δικτάτορας
Μπενίτο
Μουσολίνι.

ση, στο σπίτι του Εμμανουήλ Πατέλη, πάνω στον Σωρό, όπου τους τροφοδοτούσε καθημερινά επί 36 ημέρες ο γιος του, Ιωάννης Πατέλης, με δικά του τρόφιμα και σφράγια ή τρόφιμα και ψάρια άλλων Παριανών. Στη μεταφορά και την ετοιμασία της τροφοδοσίας βοηθούσαν και η Κατίνα Πατέλη με τον πατέρα της.

Οταν έφθασε η 29η Δεκεμβρίου και το υποθρύχιο δεν είχε φανεί ακόμη, ο Γραμματικάκης αποφάσισε να πάει στην Αθήνα, να παραλάβει όσους Αγγλούς είχαν συγκεντρώσει οι συνεργάτες του και να τους φέρει στην Αντίπαρο και από εκεί να τους μεταφέρει όλους μαζί στην Αίγυπτο. Ετσι, στις 30 Δεκεμβρίου ανακοίνωσε το σχέδιό του στους 18 Βρετανούς και πριν τους αποχαιρετήσει τους συνέστησε να είναι προσεκτικοί και, αν στο μεταξύ ερχόταν το υποθρύχιο, να φύγουν αμέσως χωρίς να τον περιμένουν. Την ίδια ημέρα αναχώρησε με το πλοιάριο «Θρίαμβος» για τον Πειραιά, όπου έφθασε την επόμενη ημέρα, 31 Δεκεμβρίου 1941. Από τις επαφές που είχε με τους συνεργάτες του διαπίστωσε ότι δεν υπήρχε πιθανότητα συγκέντρωσης Βρετανών λόγω της εξάρθρωσης της οργάνωσης Ζάννα και γι' αυτό έστρεψε τις προσπάθειές του στη μεταφορά Ελλήνων αξιωματικών οι οποίοι θα στελέχωναν

τις μονάδες του ΒΕΣΜΑ (Βασιλικού Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής).

Είναι άγνωστο σάνη η αποστολή Ελλήνων αξιωματικών στη Μέση Ανατολή γινόταν από κάποια συγκεκριμένη οργάνωση στην Ελλάδα και μετά από συνεννόηση με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Μέσης Ανατολής, ώστε να ικανοποιούνται οι πραγματικές ανάγκες του στρατού σε αριθμό και ειδικότητα, ή απλώς όποιος αξιωματικός επιθυμούσε και με όποιο μέσο εύρισκε κατέφευγε στη Μέση Ανατολή. Η ΥΠΕΠ του Καϊρου, στην οποία είχε ανατεθεί αυτή η αποστολή, δεν ανταποκρίθηκε απόλυτα στις προσδοκίες της εξόριστης κυβέρνησης, γι' αυτό και καταργήθηκε τον Μάρτιο του 1942. Αποτέλεσμα της ασυντόνιστης αυτής προσπάθειας ήταν να βρεθούν στην Αίγυπτο το καλοκαίρι του 1942 τόσοι πολλοί αξιωματικοί, ώστε να ιδρυθεί ο «Ιερός Λόχος» από εθελοντές κατώτερους αξιωματικούς που δέχθηκαν να ενταχθούν στη μονάδα ως απλοί στρατιώτες.

Τελικά, μετά από προσπάθειες εννέα ημερών συγκεντρώθηκαν στην Αθήνα 35 Ελληνες αξιωματικοί, τους οποίους ο Γραμματικάκης επιβίβασε στον «Θρίαμβο» και τη νύκτα της 10ης Ιανουαρίου 1942 κατέπλευσε στην παραλία του Αγίου Γεωργίου της Αντιπάρου.

Η καταστροφή

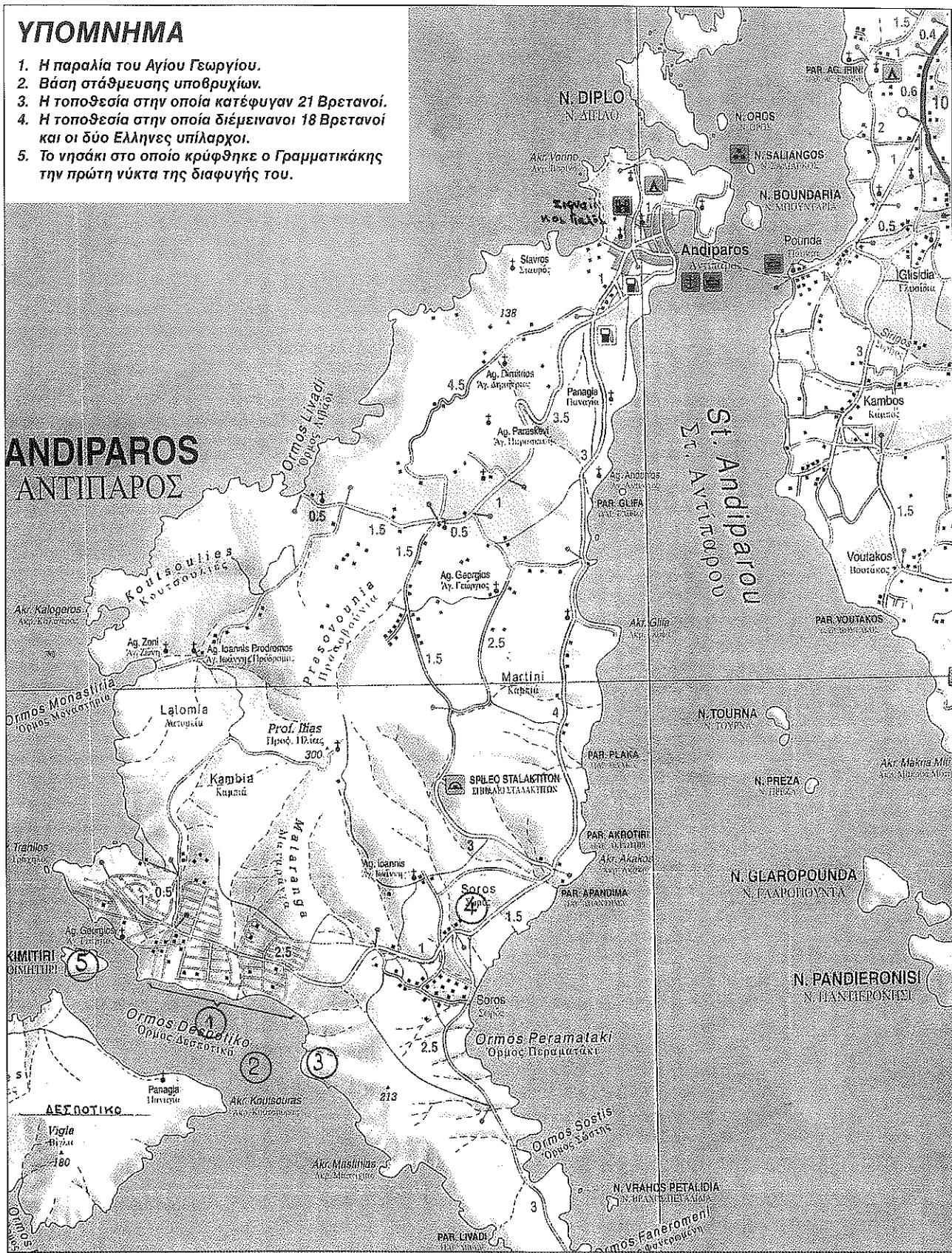
Mια ημέρα μετά την αναχώρηση του Γραμματικάκη για την Αθήνα έφθασε στην Αντίπαρο με καθυστέρηση 20 ημερών το υποθρύχιο από την Αλεξάνδρεια, το οποίο μετέφερε μεγάλες ποσότητες εφοδίων, όπλων και πυρομαχικών, καθώς και τον Ατκινσον μαζί με τον Ελληνα ασυρματιστή Διαμαντή Αρβανιτόπουλο ή Κώστα Κυπριάδη και έναν ή δύο ακόμη Αγγλούς. Και ενώ οι 18 Βρετανοί και οι δύο Ελληνες αξιωματικοί που βρίσκονταν στην Αντίπαρο ήταν έτοιμοι να επιβιβασθούν στο υποθρύχιο για να φύγουν, όπως τους είχε πει ο Γραμματικάκης, ο Ατκινσον για άγνωστους λόγους τούς το απαγόρευσε. Ετσι, το τελευταίο υποθρύχιο που έφθασε στη Βάση έφυγε χωρίς να παραλάβει τους φυγάδες με την υπόσχεση ότι θα επανερχόταν στις 9 Ιανουαρίου. Ο Ατκινσον με τον Ρέντπαθ και του νέους συνεργάτες του εγκαταστάθηκαν στο σπίτι του Σπύρου Τζαβέλα. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Ατκινσον όχι μόνο δεν είχε εκπαιδευθεί στις σχολές των θρηνικών μυστικών υπηρεσιών που προετοίμαζαν

τους πράκτορες για τέτοιους είδους αποστολές, αλλά δεν ήταν καν μάχιμος αξιωματικός, αλλά ένας απλός υπολοχαγός του οικονομικού κλάδου. Αναμφισθήτητα ήταν γενναίος και ριψοκίνδυνος, αλλά ταυτόχρονα απρόσεκτος και επιπόλαιος και δεν διέθετε έμφυτες ικανότητες για παρόμοιες αποστολές, όπως ο Χάρης, που ήταν γεννημένος καταδρομέας. Ο Γραμματικάκης είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τον χαρακτήρα του Ατκινσον όταν τον μετέφερε με την «Κοίμηση της Θεοτόκου» στην Αλεξάνδρεια και είχε εκφράσει τις αντιρρήσεις του όταν έμαθε ότι αυτός θα οργάνωνε τη Βάση, αλλά δεν εισακούσθηκε. Αποτέλεσμα της ολιγωρίας του Ατκινσον ήταν η απουσία στοιχειωδών μέτρων ασφαλείας και η έλλειψη ενός σχεδίου δράσης σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Αντίθετα, δήλωνε ότι δεν φοβόταν κανένα και ότι θα σκότωνε όποιον Ιταλό εμφανιζόταν στη Βάση.

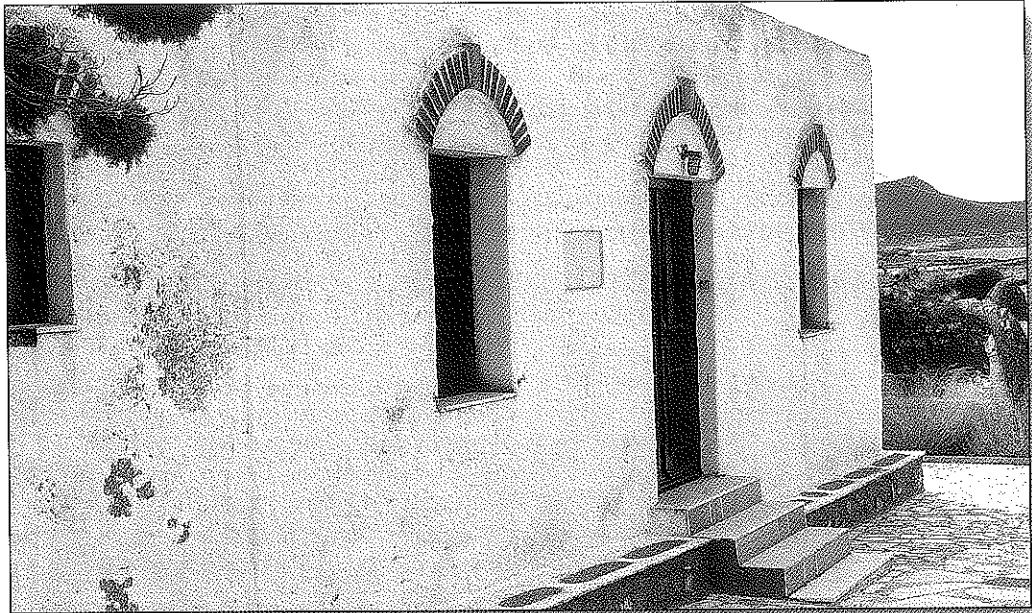
Από την πλευρά των Ιταλών, παρά το γεγονός ότι η έρευνα του Λικέρι δεν απέδειξε τίποτε ανη-

УПОМНІЯ

1. Η παραλία του Αγίου Γεωργίου.
 2. Βάση στάθμευσης υποβρυχίων.
 3. Η τοποθεσία στην οποία κατέφυγαν 21 Βρετανοί.
 4. Η τοποθεσία στην οποία διέμενανοι 18 Βρετανοί και οι δύο Ελλήνες υπλάρχοι.
 5. Το νησάκι στο οποίο κρύφθηκε ο Γραμματικάκης την πρώτη νύκτα της διαφυγής του.

Χάρτης της Αντιπάρου όπου επισημαίνονται τα σημεία στα οποία διαδραματίσθηκαν τα γεγονότα που έκριναν την τύχη της μυστικής βάσης.

Η κύρια είσοδος της οικίας Τζαβέλα, στην Αντίπαρο (φωτ. Γ. Νικολούδης, 2003).

συχνητικό, οι υποψίες δεν έπαιυσαν να υπάρχουν, γι' αυτό στις 5 Ιανουαρίου 1942 αποφασίσθηκε νέα έρευνα, αυτή τη φορά με επικεφαλής έναν αξιωματικό. Με πρόφαση την προμήθεια ξύλων ο ανθυπολοχαγός Γκάλι με πέντε στρατιώτες έφυγαν το πρωί της 5ης Ιανουαρίου 1942 από την Παροικιά με το π/κ «Δέσποινα» για τον Αγιο Γεώργιο Αντιπάρου. Το επίτακτο πλοιάριο του Ραγκούση ήταν ήδη εκεί από την προηγούμενη ημέρα, γιατί είχε πάει για να φορτώσει ξυλοκάρβουνα, τα οποία χρησιμοποιούσαν οι Ιταλοί για το μαγείρεμα του συσσιτίου τους. Ο Ραγκούσης, όπως και ο υπενοματάρχης Ιωάννης Βάγιας, τον οποίο είχε στείλει επίτηδες ο μοιάρχος Ζαμπέτας, ειδοποίησαν τον Ατκινσον για την επικείμενη έρευνα, αλλά εκείνος δεν έλαβε κανένα μέτρο. Αντίθετα, είπε στον Ραγκούση να του δρει σκάφος για να πάει στον Πειραιά.

Το μεσημέρι η «Δέσποινα» έφθασε στην παραλία του Αγίου Γεωργίου και οι Ιταλοί αναζήτησαν τον Σπύρο Τζαβέλα, ο οποίος θα τους προμήθευε τα ξύλα και ο οποίος τώρα διέμενε στο σπίτι του Ιωάννου Πατέλη, επειδή στο δικό του είχε εγκαταστήσει το στρατηγείο του ο Ατκινσον. Ο Τζαβέλας έσπευσε να υποδεχθεί τον Γκάλι και τη συνοδεία του και τους οδήγησε στο σπίτι του Πατέλη όπου φιλοξενήθηκαν. Οταν μερικές ώρες αργότερα έφυγαν με όσα καυσόξυλα βρήκαν στο σπίτι του Πατέλη, ο Τζαβέλας συνόδευσε τον Γκάλι μέχρι την παραλία και, καθώς περνούσαν από το σπίτι του, ο Γκάλι του ζήτησε να μπουν μέσα για να πιουν ένα ρακί, επειδή έκανε κρύο. Ο Τζαβέλας προφασίσθηκε ότι δεν είχε το κλειδί του σπιτιού και υποσχέθηκε να τον κεράσει μια άλλη φορά. Την ίδια, όμως, στιγμή έθγαινε καπνός από την καμινάδα του τζακιού του σπιτιού στο οποίο ο Ατκινσον και οι συνεργάτες του έκαι-

γαν αμέριψαν ξύλα για να ζεσταθούν. Ο Γκάλι δεν είπε τίποτε ούτε για τον καπνό ούτε για τα πολλά άδεια κονσερβοκύτια, πακέτα από τσιγάρα, χαρτιά περιτυλίγματος κλπ., όλα αγγλικής προέλευσης, τα οποία ήταν σκορπισμένα σε όλη την περιοχή.

Οταν έφθασαν στην παραλία διαπίστωσαν ότι δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τη «Δέσποινα» λόγω μηχανικής βλάβης και γι' αυτό τα ξύλα φορτώθηκαν στο περιπολικό του Ραγκούση, το οποίο με τον Γκάλι και τους άνδρες του και με καπετάνιο τον Φραγκίσκο Τσαντάνη απέπλευσε στις 15.00 για την Παροικιά. Ο Ιάκωβος Ραγκούσης έμεινε στον Αγιο Γεώργιο. Οταν κατά το ηλιοβασίλεμα ο Γκάλι επέστρεψε στην Παροικιά, ανέφερε στον Ρουστικέλι όσα ύποπτα είχε παρατηρήσει. Ο Ρουστικέλι συγκέντρωσε τους αξιωματικούς του και αποφασίσθηκε να γίνει αιφνιδιαστική επιδρομή στην παραλία του Αγίου Γεωργίου την ίδια εκείνη νύκτα με μια ομάδα πλήρως εξοπλισμένων στρατιωτών και με επικεφαλής δύο ανθυπολοχαγούς, τον Μουναρίνι και τον Ριμπόλτζι. Για τη μεταφορά θα χρησιμοποιούσαν το περιπολικό του Ραγκούση με το οποίο είχε επιστρέψει ο Γκάλι με την ομάδα του, γι' αυτό διατάχθηκε ο Βέρο Λικέρι, ως περιπολάρχης να συμμετάσχει στην αποστολή. Ο Λικέρι προφασίσθηκε πολλές δικαιολογίες για να ματαιώσει ή τουλάχιστον να καθυστερήσει την αποστολή, γι' αυτό και τελικά εξαιρέθηκε και έμεινε στην Πάρο. Τέλος, ειδοποιήθηκε ο Φραγκίσκος Τσαντάνης να αναλάβει και πάλι αυτός τη διακυβέρνηση του πλοιαρίου. Πριν αναχωρήσουν με αρκετή καθυστέρηση, λόγω των προβλημάτων που προκαλούσε στη λειτουργία της μηχανής το αραιωμένο με νερό πετρέλαιο, ο Τσαντάνης μπόρεσε να ενημερώσει τον Ζέλο Ραγκούση για τον επικείμενο αιφνιδιασμό.

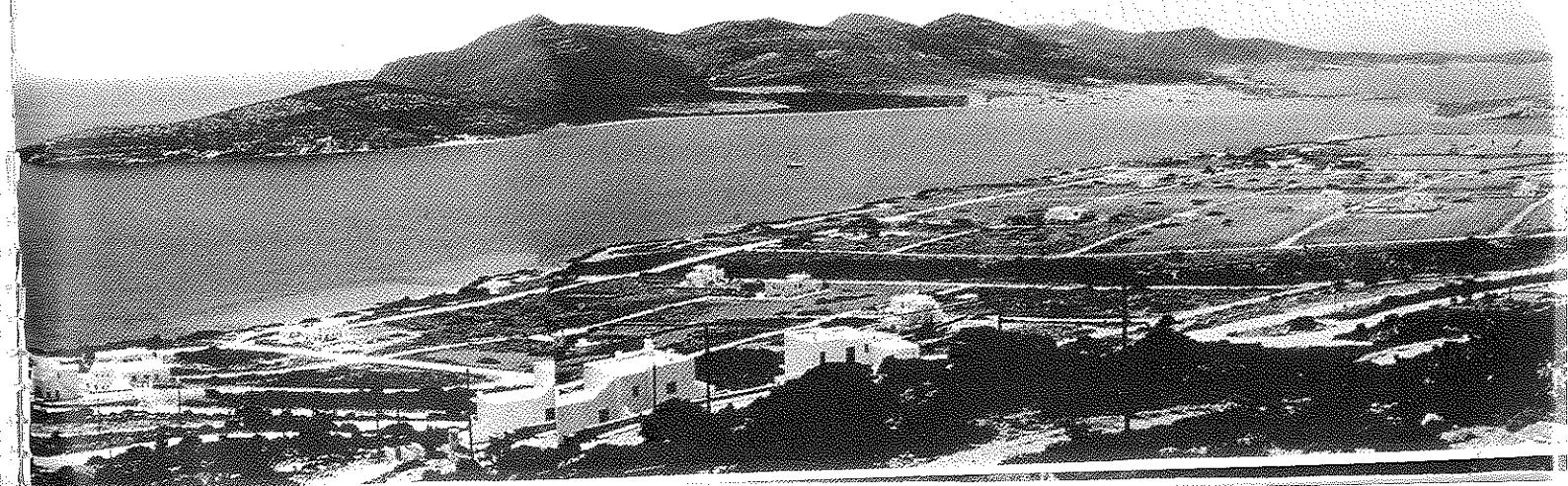
Ο Ζέλος αναζήτησε απεγγνωμένα πλωτό μέσο για να φθάσει στη Βάση πριν από τους Ιταλούς, αλλά δεν το κατόρθωσε. Τότε αποφάσισε μαζί με τον φίλο του Παναγιώτη Κατσουράκη να περάσουν με βάρκα στην Αντίπαρο και από εκεί με όποιο μέσο έβρισκαν να φθάσουν στη Βάση. Από την Παροικιά πεζοπορώντας μέσα στη νύκτα έφθασαν στην Πούντα, όπου βρήκαν μια μισοκατεστραμμένη βάρκα και άρχισαν να κωπηλατούν προς την Αντίπαρο όσο γρηγορότερα μπορούσαν. Οταν έφθασαν, ζήτησαν από έναν φίλο του Ζέλου, τον Θεολόγο Ρούσσο, να τους προμηθεύσει μεταφορικά ζώα για να φθάσουν όσο γινόταν ταχύτερα στον Αγιο Γεώργιο, αλλά δυστυχώς τα ζώα βρίσκονταν πολύ μακριά, ώστε αποφάσισαν να πάνε πεζοί. Οι τρεις πλέον αγγελιαφόροι ξεκίνησαν μέσα στο σκοτάδι της παγερής νύκτας και σχεδόν τρέχοντας έφθασαν στον Σωρό, όπου κρύβονταν οι Βρετανοί φυγάδες, σε διάστημα μιας ώρας αντί των 2,5 περίπου ωρών που είναι ο απαιτούμενος χρόνος. Την ίδια ώρα, στη 1 μετά τα μεσάνυκτα, έφθασε και το πλοιάριο με τους Ιταλούς στον όρμο του Δεσποτικού και αγκυροβόλησε στην παραλία του Αγίου Γεωργίου δίπλα στην ακινητοποιημένη «Δέσποινα». Οι Ιταλοί πλησίασαν αθόρυβα πρώτα το σπίτι του Ιωάννου Πατέλη, στο οποίο διανυκτέρευαν ο Σπύρος Τζαβέλας και ο Ιάκωβος Ραγκούσης και το ερεύνησαν χωρίς να ανακαλύψουν τίποτε. Το ίδιο έκαναν και στα όλα σπίτια της περιοχής, όπου επίσης δεν βρήκαν τίποτε, ώσπου τελικά περικύλωσαν το σπίτι του Σπύρου Τζαβέλα, την Casa Rossa, όπως την έλεγαν οι Ιταλοί. Ο ανθυπολοχαγός Ριμπόλτζι, αφού παραβίασε την εξώθυρα της κουζίνας, γιατί η κύρια είσοδος ήταν μονίμως κλειδωμένη, προχώρησε προς το εσωτερικό και προσπάθησε να ανοίξει την πόρτα του υπνοδωματίου όπου κοιμόταν ο Ατκινσον και οι συνεργάτες του. Η πόρτα, όμως, ήταν κλειδωμένη, γι' αυτό προσπάθησε να την σπάσει. Από τα κτυπήματα έύπνησαν επιτέλους ο Ατκινσον και οι συνεργάτες του και κάποιος απ' όλους, πιθανόν ο Κυπριάδης, πυροβόλησε προς την πόρτα και τραυμάτισε θανάσιμα τον Ριμπόλτζι. Οι άλλοι προσπάθησαν να διαφύγουν πηδώντας από τα παράθυρα, αλλά δέχθηκαν τα πυρά και τις χειροβομβίδες των Ιταλών που είχαν περικυλώσει το σπίτι. Μια

από τις χειροβομβίδες τραυμάτισε στα πόδια τον Ατκινσον καθώς πηδούσε από το παράθυρο του νότιου υπνοδωματίου για να σωθεί. Παρά τα βαριά του τραύματα, σύρθηκε μέχρι το αυτλιοστάσιο του σπιτιού και κρύφθηκε. Ο Κυπριάδης φεύγοντας πήρε μαζί του δύο βαλίτσες με χρήματα και απόρρητα έγγραφα, τις πέταξε έξω από την αυλή του σπιτιού και εξαφανίσθηκε μέσα στο σκοτάδι, όπως και οι Αγγλοί. Μετά τη διαφυγή των πολιορκημένων οι πυροβολισμοί σταμάτησαν και η ιταλική περίπολος υποχώρησε προς το πλοιάριο, όπου μεταφέρθηκε και ο τραυματισμένος ανθυπολοχαγός Ριμπόλτζι. Ο Μουναρίνι, αφού τοποθέτησε τον συνάδελφό του στο πλοιάριο, διέταξε τον Τσαντάνη να τον μεταφέρει το ταχύτερο στην Παροικιά και να ενημερώσει τον Ρουστικέλι για όσα συνέθησαν στην Casa Rossa. Ο ίδιος με τους στρατιώτες του και τον Ιάκωβο Ραγκούση διανυκτέρευσαν στην ακινητοποιημένη «Δέσποινα».

Υπάρχουν όμως και άλλες εκδοχές για όσα συνέθησαν τη νύκτα της 5ης προς 6η Ιανουαρίου 1942 στην παραλία του Αγίου Γεωργίου. Σύμφωνα με την πρώτη, η πληροφορία για όσα συνέβαιναν στην παραλία του Αγίου Γεωργίου δόθηκε στους Ιταλούς από τον Αντώνη Μυλωνά, ιδιοκτήτη πλοιαρίου. Προς επιβεβαίωση, μάλιστα, της προδοσίας του αναφέρεται ότι ο Γκάλι κατά την επιστροφή του από την Αντίπαρο συνάντησε το πλοιάριο του Μυλωνά στο οποίο έκανε «νησίψια», στην πραγματικότητα όμως τον πληροφόρησε ότι δεν εντόπισε Βρετανούς στην περιοχή. Τότε, σύμφωνα πάντοτε με τις φήμες, ο Μυλωνάς του έδωσε λεπτομερείς πληροφορίες για το κατάλυμα των Βρετανών, για το σημείο από το οποίο θα έπρεπε να εισβάλουν (κουζίνα), καθώς και σε ποια δωμάτια έμεναν. Ετσι, κατά τη νυκτερινή επιδρομή η ομάδα Μουναρίνι και Ριμπόλτζι ήταν πλήρως ενημερωμένη (μαρτυρία Ιωάννου Πατέλη). Γεγονός είναι, πάντως, ότι κατά τη διάρκεια των ερευνών που διενεργήθηκαν μετά την απελευθέρωση τίποτε δεν αποδείχθηκε.

Κατά τη δεύτερη εκδοχή, ο Τζαβέλας εκείνη τη νύκτα είχε διανυκτερεύσει στο σπίτι του μαζί με τους Αγγλούς και όχι στο σπίτι του I. Πατέλη. Οταν οι Ιταλοί αποβιβάσθηκαν στην παραλία κατευθύνθηκαν αμέσως στο σπίτι του και μάλιστα ο

**Γενική άποψη του
όρμου του
Δεσποτικού, όπου
στάθμευαν τα
βρετανικά υποβρύχια.
Στο βάθος
διακρίνεται το νησάκι
Δεσποτικό (φωτ.
Γ. Κουράγιος, περ.
CORPUS, τχ. 47).**

Ο Χίτλερ και ο Μουσούλιν στο Βερολίνο.

ίδιος τους άνοιξε την πόρτα της κουζίνας όταν την κτύπησαν. Σε ερώτησή του σχετικά με το τι ήθελαν οι Ιταλοί, του απάντησαν ότι είχαν έλθει να κάνουν «μια φιλική έρευνα». Τότε ο Τζαβέλας με κάποια πρόφαση τους πήγε στο σπίτι του I. Πατέλη, αφού όμως πρώτα είχαν εγκαταστήσει σκοπιούς έξω από το σπίτι. Αργότερα επέστρεψαν για να κάνουν την έρευνα και οι Αγγλοί, που δεν είχαν κατορθώσει να διαφύγουν λόγω της παρουσίας των σκοπών, τους υποδέχθηκαν με πυροβολισμούς (μαρτυρία Σοφίας Πατέλη).

Την ίδια ώρα που η ιταλική περίπολος αποβιβαζόταν στην παραλία του Αγίου Γεωργίου οι τρεις αγγελιαφόροι, Ζέλος, Κατσουράκης και Ρούσσος, έφθαναν στον Σωρό, όπου ειδοποιήσαν τους 18 Βρετανούς για την επιδρομή της ιταλικής περιπόλου. Αφού οπλίσθηκαν όλοι (συνολικά 23 άτομα), έτρεξαν προς το σπίτι του Σπύρου Τζαβέλα όπου είχε αρχίσει η μάχη. Αντί, όμως, να επιτεθούν και να εξοντώσουν τους Ιταλούς, σταμάτησαν και επέστρεψαν στον Σωρό, ενώ αργότερα κατέφυγαν για να κρυφθούν, εκτός από τους δύο Ελληνες ανθυπαλάρχους, σε μια απόκρημνη περιοχή προς τα Μαστίχια, απέναντι από το ακρωτήριο Κούτσουρα της νησίδας Δεσποτικό. Ολη την υπόλοιπη νύκτα της 5ης προς 6η Ιανουαρίου η περιοχή της Βάσσης έμεινε έρημη και κανείς από τους δύο αντιπάλους δεν τόλμησε να μπει στο σπίτι του Τζαβέλα.

Την αυγή της 6ης Ιανουαρίου ένας από τους κατοίκους της περιοχής, ο Πέτρος Μαριάνος, του οποίου όμως το σπίτι θρισκόταν αρκετά μακριά, προς τη μεριά του ακρωτήριου Τράχηλος, κατεβαίνοντας προς την παραλία για να πάρει τη θάρκα του άκουσε μια φωνή που καλούσε βοήθεια και πλησιάζοντας αναγνώρισε τον Ατκινσον. Αυτός, επειδή δεν μπορούσε να μετακινηθεί, παρακάλεσε τον Μαριάνο να μπει στο σπίτι του Τζαβέλα για να βρει τις δύο βαλίτσες και να τις κρύψει. Πράγματι, ο Μαριάνος έψαξε, αλλά δεν βρήκε τις βαλίτσες, τις οποίες είχε πετάξει στον κήπο του σπιτιού ο Κυπριάδης. Καθώς επέστρεψε

προς τον Ατκινσον, διέκρινε από μακριά τους Ιταλούς να έρχονται, γι' αυτό τον έκρυψε γρήγορα σε παρακείμενα σχοίνια και επέστρεψε στο σπίτι του.

Μια άλλη εκδοχή για την τύχη του Ατκινσον είναι ότι, καθώς άνοιξε το παράθυρο για να πηδήξει έξω, ένας από τους Ιταλούς που πολιορκούσαν το σπίτι έριξε μια χειροβομβίδα και τον τραυμάτισε στα πόδια ενώ ακόμη βρισκόταν μέσα στο δωμάτιο. Με την αυγή τα δύο νεαρά αγόρια του Πέτρου Μαριάνου, Βασίλης και Πιπίνος, πήγαν στο σπίτι του Τζαβέλα από περιέργεια ή ίσως για να πάρουν κάτι από τα πολλά πράγματα που γνώριζαν ότι υπήρχαν εκεί. Τότε συνάντησαν τον τραυματισμένο Ατκινσον, τον μετέφεραν έξω και τον έκρυψαν (μαρτυρία Δημητρίου Πατέλη ή Ζομπού).

Ο ασυρματιστής Κυπριάδης μετά τη διαφυγή του από το σπίτι του Τζαβέλα πήγε στον Σωρό και συνάντησε τους Αγγλους πριν αυτοί καταφύγουν στα Μαστίχια. Ανήσυχος για την τύχη του ασυρμάτου και των δύο βαλίτσων, έστειλε έναν παραγιό του Δημητρίου Πατέλη, τον δεκαεξάχρονο Παναγιώτη Δελέντα, να τα βρει και να του τα φέρει. Ο Δελέντας, όμως, βρήκε μόνο τον ασύρματο με τους κώδικες και τα μετέφερε στον Κυπριάδη, ο οποίος τα κατέστρεψε.

Το ίδιο πρωινό, ανήμερα των Θεοφανίων, έφθασε στην Παροικιά το πλοιάριο με τον τραυματία Κάρλο Ρυμπόλτζι κι έτσι οι ιταλική διοίκηση της Πάρου έμαθε όσα είχαν συμβεί την προηγούμενη νύκτα στην Casa Rossa. Αμέσως διατάχθηκε συναγερμός και ο Ρουστικέλι ειδοποίησε τις Στρατιωτικές Διοικήσεις Σύρου, Νάξου και Ρόδου, οι οποίες έστειλαν ενισχύσεις και κινητοποίησαν το Ναυτικό και η Αεροπορία. Η Πάρος και η Αντίπαρος αποκλείσθηκαν και διατάχθηκε από το πρώτο απαγόρευση της κυκλοφορίας των κατοίκων, ενώ από τις βάρκες και τα πλοιάρια αφαιρέθηκαν τα ιστία, τα κουπιά και διάφορα άλλα εξαρτήματα μηχανών, ώστε να μη μπορούν να πλεύσουν. Μέχρι τις απογευματινές ώρες οι ενισχύσεις των Ιταλών από τη Νάξο και τη Σύρο είχαν φθάσει και είχαν αποβιβασθεί στην Αντίπαρο. Παράλληλα μια ομάδα 12 ένοργων στρατιωτών υπό τον ανθυπολοχαγό Γκάλι έφθασε στην παραλία του Αγίου Γεωργίου, όπου συνάντησε τον Μουναρίνι με την ομάδα του. Αυτός, έχοντας πάντοτε μαζί του τον Ραγκούση, είχε αρχίσει την έρευνα του σπιτιού του Τζαβέλα και της γύρω περιοχής, την οποία συνέχισε μαζί με τον Γκάλι και την ομάδα του. Τα ευρήματα ήταν πολλά και σημαντικά και όταν τελείωσαν οι έρευνες, οι οποίες συνεχίσθηκαν για αρκετές ημέρες, οι Ιταλοί είχαν συγκεντρώσει 400 κουβέρτες, πολλές εξαρτήσεις, έναν οπτικό τηλέγραφο, αρκετά κιβώτια χειροβομβίδων και μεγάλες ποσότητες τροφίμων, όπλων, πυρομαχικών και καυσίμων.

Βρέθηκαν επίσης οι δύο βαλίτες, η μια με τα χρήματα (περίπου 350 χρυσές λίρες και 4-5.000 δολάρια, αλλά και πολλά εκατομμύρια ελληνικών δραχμών) και η άλλη με το απόρρητο αρχείο του Ατκινσον. Αυτή ήταν η μεγαλύτερη καταστροφή στην υπόθεση της Βάσης, γιατί περιείχε πολλά εμπιστευτικά έγγραφα, πλαστές ταυτότητες, άδειες ταξιδίου πλοιαρίων, τις σημειώσεις που κρατούσε ο Ατκινσον όταν συναντήθηκε με τον Ζάννα στις 21 Νοεμβρίου και έναν κατάλογο με τα αρχικά των ονομάτων 36 συνεργατών ή πιθανών συνεργατών της Βάσης. Την δεύτερη ημέρα των ερευνών εντοπίσθηκε και ο Ατκινσον και μεταφέρθηκε σε κακή κατάσταση στην Παροικιά.

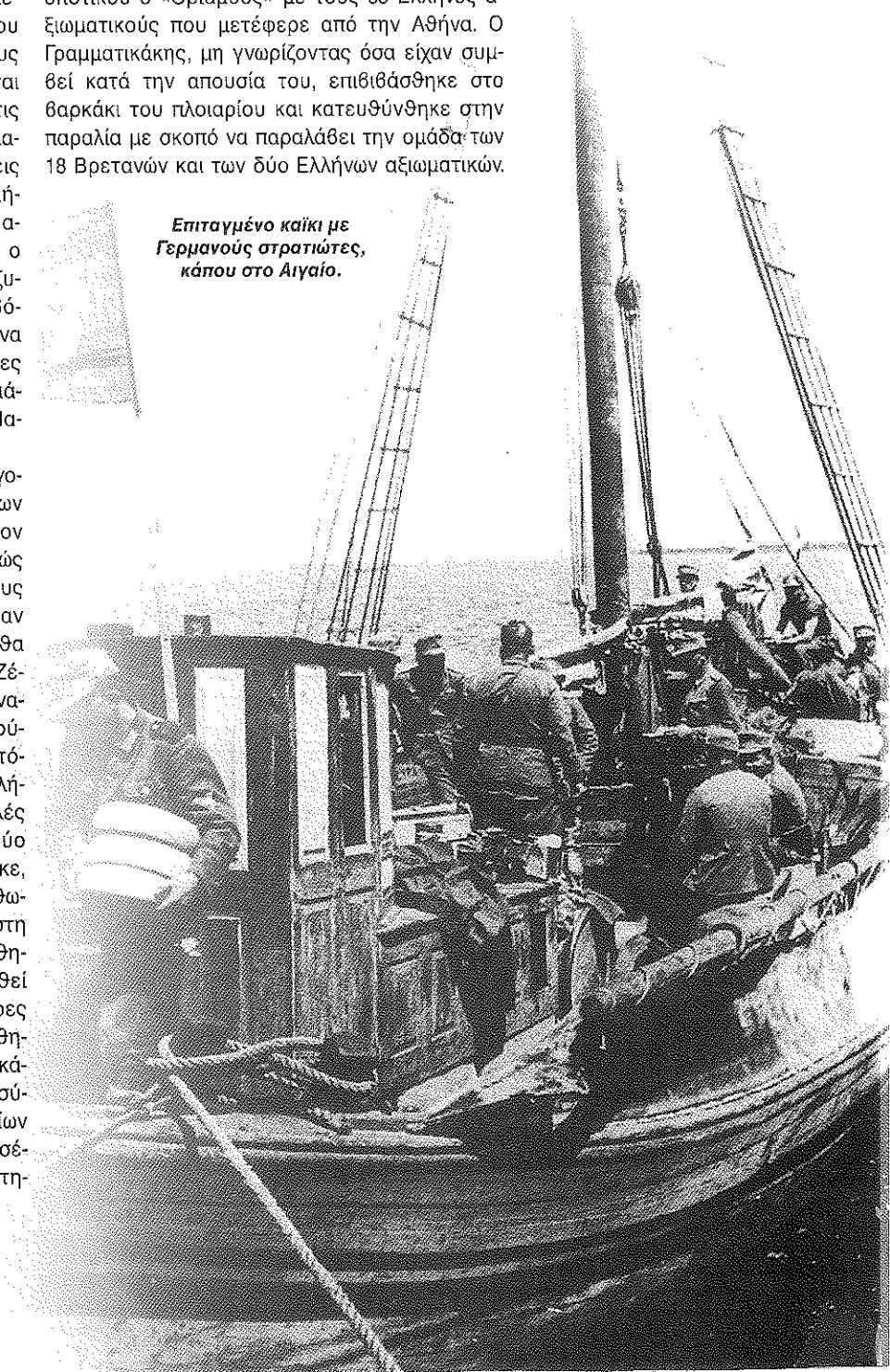
Ο τραυματίας ανθυπολοχαγός Ριμπόλτζι υπέκυψε τελικά στα τραύματά του στις 7 Ιανουαρίου στην Παροικιά και ο θάνατός του εξαγρίωσε τους Ιταλούς, οι οποίοι άρχισαν να συμπεριφέρονται βάναυσα στον ελληνικό πληθυσμό. Μετά τις πρώτες ανακρίσεις συνελήφθησαν πολλοί Παριανοί και Αντιπαριώτες, μεταξύ των οποίων οι τρεις αδελφοί Πατέλη, Ιωάννης, Βασίλειος και Δημήτριος, ο πατέρας τους, Εμμανουήλ Πατέλης, οι αδελφοί Νικόλαος και Φραγκίσκος Τσαντάνης, ο πρόεδρος της Αντιπάρου, Δ. Γεράρδης, η σύζυγος του Σπύρου Τζαβέλα (επειδή ο ίδιος κρυβόταν και δεν τον έβρισκαν) και πολλοί άλλοι. Για να απαλλάξει τη σύζυγό του από τις ταλαιπωρίες της φυλάκισης, ο Σπύρος Τζαβέλας παρουσιάσθηκε εθελοντικά στις ιταλικές Αρχές στις 25 Ιανουαρίου.

Από τους άλλους πρωταγωνιστές των γεγονότων της μοιραίας εκείνης νύκτας η ομάδα των 18 Βρετανών με τον ασυρματιστή Κυπριάδη, τον Ρέντπαθ και έναν ή δύο ακόμη Βρετανούς καθώς και δύο από τους τρεις Ελληνες αγγελιαφόρους (ο Ρούσσος δεν τους ακολούθησε), κατέφυγαν στα Μαστίχια περιμένοντας το υποθρύχιο που θα ερχόταν στις 9 Ιανουαρίου. Σύντομα, όμως, ο Ζέλος με τον Κατασουράκη επέστρεψαν για να αναζητήσουν ένα πλοιάριο με το οποίο θα επιχειρούσε όλη η ομάδα να διαφύγει στην Τουρκία. Ωστόσο, όχι μόνο δεν θρήκαν πλοιάριο, αλλά συνελήφθησαν από τους Ιταλούς και μετά από πολλές περιπέτειες επέστρεψαν στα σπίτια τους. Οι δύο ανθυπίλαρχοι, οι οποίοι, όπως προαναφέρθηκε, είχαν εγκαταλείψει την ομάδα των 18, κατόρθωσαν να περάσουν στην Πάρο και κρύφθηκαν στη Μονή Λογγοθάρδου, αλλά αργότερα συνελήφθησαν και αυτοί. Τέλος, αυτοί που είχαν κρυφθεί στα Μαστίχια, αφού περίμεναν επί τρεις ημέρες το υποθρύχιο χωρίς τροφή και νερό, εντοπίσθηκαν από μια ιταλική τορπιλάκατο και αναγκάσθηκαν να παραδοθούν. Ετοι, έληξε άδοξα η σύντομη ζωή της Συμμαχικής Βάσης Υποθρυχών της Αντιπάρου, η ύπαρξη της οποίας δεν προσέφερε πολλά στον αγώνα εναντίον των κατακτητών.

Η διαφυγή του Γραμματικάκη

Gέσσερις ημέρες μετά τα τραγικά γεγονότα στην Casa Rossa, τη νύκτα της 10ης Ιανουαρίου 1942, αγκυροβόλησε στον όρμο του Δεσποτικού ο «Θρίαμβος» με τους 35 Ελληνες αξιωματικούς που μετέφερε από την Αθήνα. Ο Γραμματικάκης, μη γνωρίζοντας όσα είχαν συμβεί κατά την απουσία του, επιβιθάσθηκε στο βαρκάκι του πλοιαρίου και κατευθύνθηκε στην παραλία με σκοπό να παραλάβει την ομάδα των 18 Βρετανών και των δύο Ελλήνων αξιωματικών.

Επιταγμένο καϊκί με Γερμανούς στρατιώτες, κάπου στο Αιγαίο.

Ο Γραμματικάκης
με Βρετανούς
αξιωματικούς στο
Κάιρο. Αριστερά
διακρίνεται ο
Ατκινσον.

Μόλις, όμως, πάτησε στη στεριά τον σταμάτησαν οι Ιταλοί σκοποί, οι οποίοι δεν τον γνωρίζαν γιατί δεν ανήκαν στη φρουρά της Πάρου και τον ρώτησαν ποιος ήταν και τι ήθελε. Ο Χάρης αμέσως κατάλαβε ότι η Βάση είχε ανακαλυφθεί και απάντησε ότι ήταν ο ναύτης Στυλιανός Τσαντάνης (όπως έγραφε η πλαστή ταυτότητά του), ότι ήταν άρρωστος και επέστρεψε στο σπίτι του μετά από ταξίδι. Οι Ιταλοί δεν τον πίστεψαν και, μη γνωρίζοντας ότι είχαν μπροστά τους τον υπ' αριθμό 1 καταζητούμενο, τον διέταξαν να επιστρέψει αμέσως στο πλοιάριο. Οταν επέστρεψε ανακοίνωσε τα δυσάρεστα νέα στους αξιωματικούς και τους συμβούλευσε να φύγουν αμέσως για την Τουρκία. Για κακή τους, όμως, τύχη την ώρα που σήκωναν την άγκυρα εμφανίσθηκε ένα ιταλικό πολεμικό και τους διέταξε να μην κινηθούν. Τότε ο Γραμματικάκης κατάλαβε ότι ήταν αδύνατη η διαφυγή των αξιωματικών και, για να μην επιθαρύνει τη θέση τους σε περίπτωση που οι Ιταλοί τον συνελάμβαναν μαζί τους επάνω στο πλοιάριο, τους είπε ότι θα έφευγε μόνος του και ότι εκείνοι έπρεπε να ισχυρισθούν ότι είναι Κρητικοί που επέστρεφαν στον τόπο τους. Ετσι, με το μικρό βαρκάκι μέσα στη σκοτεινή νύκτα πέρασε στη βραχονησίδα Κοιμητήρι και

από εκεί κολυμπώντας στο Δεσποτικό, όπου κρύφθηκε για ένα εικοσιτετράωρο.

Οταν ξημέρωσε οι Ιταλοί οδήγησαν τον «Θριαμβό» με τους 35 αξιωματικούς στην Παροικιά, όπου τους υπέβαλαν σε πρόχειρη ανάκριση κατά την οποία ισχυρίσθηκαν, όπως τους είχε πει ο Γραμματικάκης, ότι είναι Κρητικοί έφεδροι και επέστρεφαν στα σπίτια τους. Στη συνέχεια τους έστειλαν στη Σύρο, όπου δικάσθηκαν για παράνομο επαναπατρισμό και καταδικάσθηκαν ως λαθρεπιβάτες σε φυλάκιση 15 ημερών. Αυτή ήταν η τελευταία προσπάθεια απόδρασης αξιωματικών από την Αντίπαρο.

Ο Γραμματικάκης, ο μόνος από τους πρωτεργάτες της Βάσης που δεν είχε συλληφθεί, από το Δεσποτικό όπου είχε καταφύγει ξαναπέρασε τη δεύτερη νύκτα, κολυμπώντας πάλι, στην Αντίπαρο και από εκεί με χίλιες προφυλάξεις στην Πάρο. Πεζοπορώντας όλη την ημέρα από ερημικά μονοπάτια έφθασε τα μεσάνυκτα στο μοναστήρι των Αγίων Αναργύρων, έξω από την Παροικιά. Αφού αναπαύθηκε για λίγο, συνέχισε τη νυκτερινή πορεία του μέχρι την αγροκία ενός συγγενή του στα Λιβάδια και πριν ξημερώσει έ-

φυγε πάλι και κρύφθηκε σε ένα άλλο σπίτι, στο χωριό Ελυτας. Την επόμενη ημέρα πήγε στη Μονή Λογγοθάρδου. Εκεί τον περιποιήθηκαν και τον έκρυψαν σ' ένα σπίτι της μονής κοντά στο χωριό Μαράθι, όπου συνάντησε τους δύο ανθυποιλάρχους που είχαν διαφύγει από τον Σωρό. Τέλος κατέφυγε σε μια σπηλιά κοντά στο χωριό Σαρακήνικο, νότια της Νάουσας, όπου έμενε κρυμμένος την ημέρα, ενώ τις νύκτες τον φιλοξενούσε στο σπίτι της μέχρι τις αρχές Μαρτίου η γνωστή του Ιφιγένεια Σκιαδά-Σπιανού.

Ολο αυτό το διάστημα τα ιταλικά αποσπάσματα έφαχναν το νησί για να τον ανακαλύψουν, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Για να δελεάσει τους κατοίκους της Πάρου, ο νέος στρατιωτικός διοικητής, λοχαγός Πελισσέρο, που είχε πάρει τη θέση του Ρουστικέλι, δημοσιεύσε μια προκήρυξη με την οποία υποσχόταν σε όποιον παρέδιδε ή υποδείκνυε τον τόπο διαμονής του Γραμματικάκη 300.000 δραχμές από το Δημόσιο Ταμείο Σύρου, 50.000 από τον ίδιο και τρεις οικάδες αλεύρι εθδομαδιαίως για όσο διάστημα θα ήταν διοικητής. Αν και η αμοιβή ήταν δελεαστική για τους πεινασμένους Παριανούς, κανένας δεν τον πρόδωσε.

Στις αρχές Μαΐου ο Γραμματικάκης αποφάσισε για μεγαλύτερη ασφάλεια να περάσει στη Νάξο κολυμπώντας, επειδή όλα τα πλοιάρια και τις βάρκες τα είχαν παροπλίσει οι Ιταλοί. Χρησιμοποιώντας για θοήθημα έναν φουσκωμένο ασκό έπεσε στη Θάλασσα στις 7 Μαΐου και κολυμπώντας όλη τη νύκτα βγήκε το επόμενο πρωινό σε μια ερημική ακτή της Νάξου. Από εκεί πήγε στη Χώρα, όπου το ίδιο θράδυ έκλεψε από ένα ιταλικό πλοιάριο μια βάρκα και κωπηλατώντας επί 14 μερόνυκτα έφθασε μέσω Μυκόνου, Ικαρίας και Σάμου στις τουρκικές ακτές. Μετά από πολλές περιπέτειες κατόρθωσε να φθάσει στην Αλεξάνδρεια, όπου κατετάγη στο Πολεμικό Ναυτικό με τον βαθμό του κελευστή μέχρι τον Νοέμβριο του 1945, οπότε απολύθηκε. Ο υπέροχος αυτός αγωνιστής πέθανε σχεδόν λησμονημένος τον Φεβρουάριο του 1947.

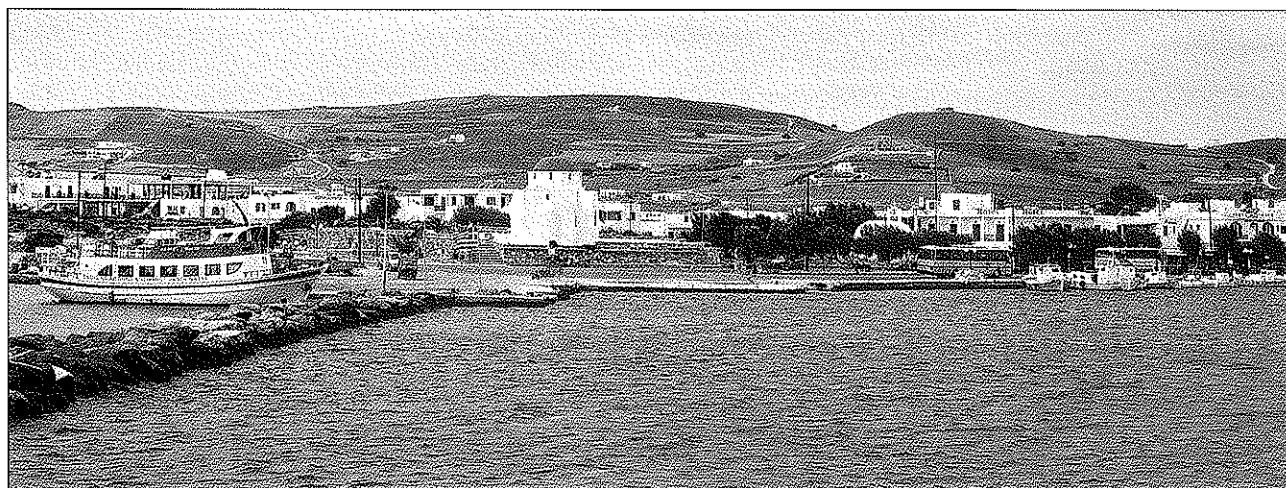
Δίκες και καταδίκες

πως προαναφέρθηκε, αμέσως μετά την ανακάλυψη της Βάσης οι Ιταλοί συνέλαβαν αρκετούς Παριανούς και Αντιπαριώτες, τους οποίους ανέκριναν και, αφού απέλυσαν μερικούς, έκριναν ενόχους εννέα πολίτες και τους παρέπεμψαν για τακτική ανάκριση στη Σύρο. Οι εννέα που κρίθηκαν ένοχοι ήταν ο Σπύρος Τζαθέλας, οι αδελφοί Ιωάννης και Βασίλειος Πατέλης, ο πατέρας τους, Εμμανουήλ Πατέλης, οι ιδιοκτήτες του πλοιαρίου «Δέσποινα», αδελφοί Φραγκίσκος και Νικόλαος Τσαντάνης, ο Ιωάννης Τσαντάνης, ιδιοκτήτης του πλοιαρίου «Θερίαμβος», ο ιδιοκτήτης αγροικίας στην παραλία του Αγίου Γεωργίου Γ. Καπούτσος και ο πατέρας της Κατίνας Πατέλη, Ι. Δεσύπρης. Μαζί μ' αυτούς στάλθηκαν στη Σύρο και τέσσερις στρατιωτικοί, οι Ατκινσον, Κυπριάδης και οι δύο ανθυπίλαρχοι Γεωργούδης και Καρακολτσίδης. Οι ανακρίσεις στη Σύρο, την εποπτεία των οποίων είχε η υπηρεσία αντικατασκοπίας Τση-Εσσε (από τα αρχικά των λέξεων *Contra Spionaggio*), διήρκεσαν τρεις μήνες και στη συνέχεια οι κρατούμενοι μεταφέρθηκαν στις φυλακές Caserma Regina της Ρόδου εκτός από τον Ατκινσον, ο οποίος μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο. Εκεί οι κρατούμενοι παρέμειναν μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου 1942. Στις φυλακές συνεχίσθηκαν οι ανακρίσεις και τα βασανιστήρια, τα οποία δεν άντεξε ο Εμμανουήλ Πατέλης και πέθανε στις 23 Απριλίου 1942.

Από τα εξαντλητικά βασανιστήρια ο Ατκινσον

Η πόλη και το λιμάνι της Αντιπάρου (φωτ. Γ. Νικολούδη, 2003).

λιποψύχησε και αποκάλυψε όλα τα ονόματα των συνεργατών ή των πιθανών συνεργατών της Βάσης, με αποτέλεσμα οι ιταλικές διωκτικές αρχές να προβούν σε συλλήψεις 17 ατόμων στην Αθήνα, ενώ έξι καταζητούμενοι, μεταξύ των οποίων οι Επαμεινώνδας Τσέλος, Πλαναγιώτης Κανελλόπουλος και Ευριπίδης Μπακιρτζής, κατόρθωσαν να διαφύγουν στη Μέση Ανατολή πριν συλληφθούν. Αντίθετα με τον Ατκινσον, ο Αρβανιτόπουλος ή Κυπριάδης παρέμεινε αλύγιστος και, παρά τα σκληρά βασανιστήρια, δεν ομολόγησε τίποτε. Οι 17 συλληφθέντες στην Αθήνα μαζί με τους 12 της Ρόδου κάθισαν στα εδώλια των κατη-

σε να συγκρατηθεί με τίποτε, πρόδωσε ακόμη και τους αδελφούς Παπαβασιλείου, οι οποίοι τον είχαν βοηθήσει να δραπετεύσει από το στρατόπεδο αιχμαλώτων της Κοκκινιάς. Δεν κατονόμασε μόνο την Αλεξάνδρα Πούμπουρα, η οποία τον είχε περιθάψει μετά τη δραπέτευσή του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ευψυχίας ήταν η στάση της κατηγορούμενης Ντόρας (Θεοδώρας) Νικοτσάρα, η οποία ομολόγησε ότι ασκούσε κατασκοπεία και ότι ήταν οργανωμένη σε συμμαχικό δίκτυο.

Στις 17 Φεβρουαρίου η διαδικασία είχε λήξει και ο πρόεδρος του δικαστηρίου ανακοίνωσε τις ποινές. Το στρατοδικείο καταδίκαζε :

Σε θάνατο δια τυφεκισμού τους Τζων Ατκινσον, Δ. Αρβανιτόπουλο ή Κυπριάδη, Σπύρο Τζαβέλα, Ιωάννη Πατέλη, Βασίλειο Πατέλη, Νικόλαος Τσαντάνη και Ντόρα Νικοτσάρα.

Σε κάθειρη 30 ετών τον αντιπλοίαρχο Θεόδωρο Κουντουριώτη.

Σε κάθειρη 24 ετών τους Φραγκ. Τσαντάνη, Γ. Καπούτσο και Ι. Δεσύπρη.

Σε κάθειρη 18 ετών τον Αλέξανδρο Ζάννα.

Σε κάθειρη 12 ετών τον αντισμήναρχο Βασίλειο Αγγελόπουλο.

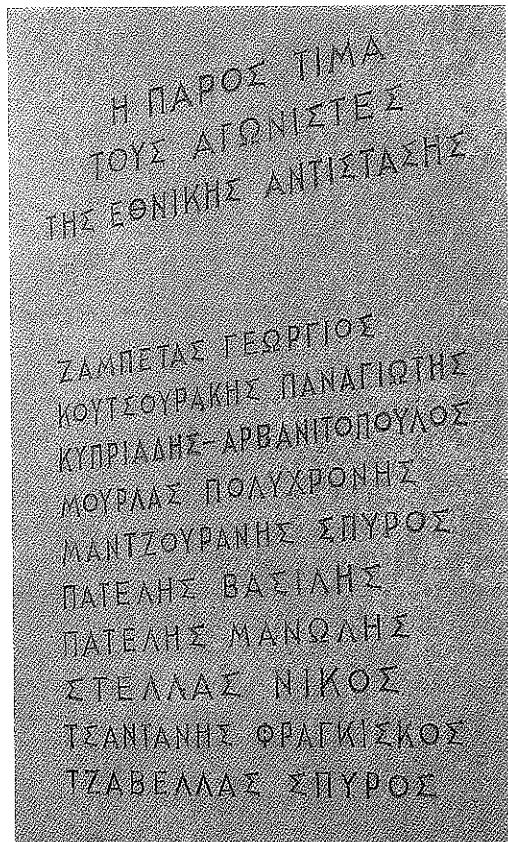
Σε φυλάκιση τεσσάρων ετών τον Θ. Βασιλειάδη.

Σε φυλάκιση δύο ετών τον ταγματάρχη Αριστείδη Πάλλη και σε μικρότερες ποινές τους Ιωάννη Τσαντάνη, Ν. Γεωργούδη, Α. Καρακολτσίδη, Αμαλία Μπουρέκα, Θ. Φουλή, Μαρία Καλιοτζή, Ι. Παπαδόπουλο και Πώλοσν. Τέλος, αθώωσε έξι, τους Ηλία και Σωτήρη Παπαβασιλείου, Π. Κλεόπα, Θ. Μοσχάτο, Α. Πολυμενάκο και Μαρία Μοσχονησίου.

Από τους επτά καταδικασθέντες σε θάνατο εξαιρέθηκαν δύο, η Νικοτσάρα επειδή ήταν γυναίκα και ο Ιωάννης Πατέλης επειδή ήταν πολύτεκνος, ενώ για τον ίδιο λόγο τη θέση του Νικόλαου Τσαντάνη στο εκτελεστικό απόσπασμα πήρε ο αδελφός του Φραγκίσκος. Στις 23 Φεβρουαρίου 1943 οι μελλοθάνατοι οδηγήθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα και λίγο πριν από την εκτέλεση ο Ατκισον ζήτησε σύγνωμη από τους συντρόφους του λέγοντας: «Συγχωρήστε με για να με συγχωρήσει και ο Θεός».

Οι υπόλοιποι καταδικασθέντες κλείσθηκαν σε διάφορες φυλακές της Ιταλίας και της Ελλάδας και απελευθερώθηκαν από τους Συμμάχους, πλην του Γ. Καπούτσου, ο οποίος πέθανε στις φυλακές του Καταντζάρο.

Οπως προαναφέρθηκε, στην Πάρο και την Αντίπαρο είχαν γίνει συλλήψεις και άλλων συνεργατών της Βάσης, οι οποίοι είχαν μεταφερθεί στη Σύρο για τακτική ανάκριση στο τέλος της οποίας 44 κρατήθηκαν υπόδικοι. Από τη Σύρο μεταφέρθηκαν στην Αθήνα και κλείσθηκαν στις φυλακές της Καλλιθέας για να δικασθούν με την κατηγο-

Το Μνημείο αγωνιστών της εθνικής αντίστασης στην Παροϊκά της Πάρου. Είναι εμφανής η απουσία του ονόματος του Γραμματικάκη (φωτ. Γ. Νικολούδης, 2003).

γορουμένων στο ιταλικό στρατοδικείο των Αθηνών στις 9 Φεβρουαρίου 1943. Μαζί τους δικάζονταν ερήμην και οι έξι διαφυγόντες στη Μέση Ανατολή, καθώς και ο Γραμματικάκης, ο οποίος παρέμενε ασύλληπτος. Η έναρξη της δίκης καθυστέρησε σχεδόν έναν χρόνο, γιατί στο μεσοδιάστημα συνεχίζονταν οι συλλήψεις και οι ανακρίσεις στην Πάρο και την Αντίπαρο και οι Ιταλοί ήλιπζαν ότι θα έρχονταν στο φως και άλλα στοιχεία εις βάρος των κατηγορουμένων.

Στο στρατοδικείο η στάση των κατηγορουμένων ήταν αξιοπρεπής και θαρραλέα, παρά το γεγονός ότι οι αποκαλύψεις του Ατκινσον εις βάρος τους ήταν συντριπτικές και η ενοχή τους σχεδόν αυταπόδεικτη. Ο Ατκινσον, ο οποίος δεν μπορού-

ρία της διενέργειας κατασκοπείας. Μερικοί από τους κατηγορούμενους ήταν οι τρεις αγγελιαφόροι Ζέλος, Κατσουράκης και Ρούσος, οι οποίοι είχαν σπεύσει να ειδοποιήσουν τους Αγγλους στον Σωρό, οι ιδιοκτήτες πλοιαρίων Αγαπητός Κατρής και Ιάκωβος Ραγκούσης, ο πρόεδρος της κοινότητας Πάρου Μιχαήλ Κρίστης, ο διοικητής της Χωροφυλακής Πάρου Γεώργιος Ζαμπέτας, η Κατίνα χήρα Ι. Πατέλη, η Ιφιγένεια Σκιαδά-Σπανού, ο πατέρας του Σπύρου Τζαβέλα Βασίλειος, ο Νικόλαος Πατέλης, ο Ιταλός δεκανέας Βέρο Λικέρι κ.ά.

Η δίκη των 44 άρχισε στις 12 Ιουλίου 1943 και διήρκεσε μόνο δύο ημέρες. Από τους 44 κατηγορουμένους πέντε καταδικάσθηκαν σε θάνατο (μεταξύ αυτών και ο Βέρο Λικέρι), 20 σε ισόβια

δεσμά ή κάθειρξη 20 έως 30 ετών και οι υπόλοιποι σε μικρότερες ποινές. Κανένας δεν αθωώθηκε, όπως και κανένας δεν εκτελέσθηκε λόγω της κατάρρευσης της Ιταλίας. Αρκετοί απολύθηκαν, αλλά και αρκετοί περιήλθαν στη δικαιοδοσία των Γερμανών, οι οποίοι τους κράτησαν ομήρους στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου. Περισσότερο άτυχοι από όλους στάθηκαν οι τέσσερις Παριανοί Ζέλος Ραγκούσης, Αγαπητός Κατρής, Παναγιώτης Κατσουράκης και Πολυχρόνης Μουρλάς, οι οποίοι μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία και υπέφεραν τα πάνδεινα. Τελικά, μετά τη λήξη του πολέμου επέστρεψαν στην πατρίδα μόνο ο Αγαπητός Κατρής και ο Ζέλος Ραγκούσης.

Συντομογραφίες

Ελληνικές

ΒΣΑ:	Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή
ΓΕΣ:	Γενικό Επιτελείο Στρατού
ΕΑΜ:	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΔΕΣ:	Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος
ΕΚΚΑ:	Εθνική Και Κοινωνική Απελευθέρωση
ΕΛΑΣ:	Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός
ΕΟΕΑ:	Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών
ΕΣΠΙΟ:	Εθνική Σοσιαλιστική Πατριωτική Οργάνωση
ΚΚΕ:	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος
ΠΑΟ:	Πανελλήνια Απελευθερωτική Οργάνωση
ΠΕΑΝ:	Πανελλήνια Ενωση Αγωνιζομένων Νέων
ΣΜΑ:	Στρατηγείο Μέσης Ανατολής
ΥΒΕ:	Υπερασπισταί Βορείου Ελλάδος
ΥΠΕΠ:	Υπηρεσία Πληροφοριών και Ελληνικής Προταγάνδας

Ξενόγλωσσες

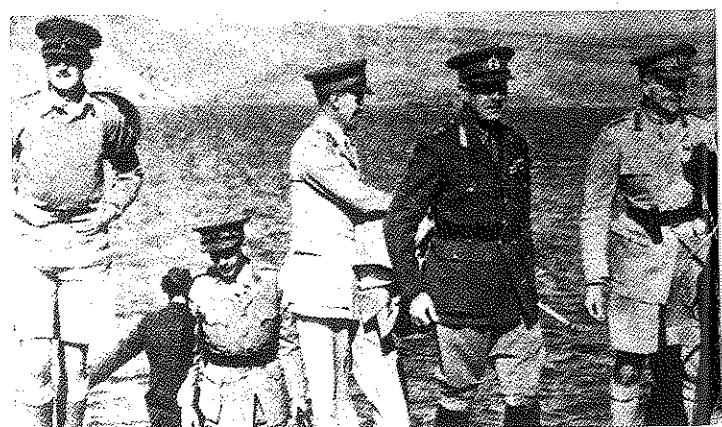
BBC:	<i>British Broadcasting Corporation</i>
BLO:	<i>British Liaison Officer</i>
C:	<i>Συνθηματική ονομασία του αρχηγού της MI6</i>
DAK:	<i>Deutsches Afrika Korps</i>
FO:	<i>Foreign Office</i>
ISLD:	<i>Inter-Services Liaison Department</i>
K:	<i>Συνθηματική ονομασία του αρχηγού της MI5</i>
MI:	<i>Military Intelligence (Στρατιωτικές Πληροφορίες)</i>
MI5:	<i>Αντικατασκοπία</i>
MI6:	<i>Κατασκοπεία</i>
MI9:	<i>Διαφυγές</i>
MI(R):	<i>Military Intelligence (Research)</i>
MO4:	<i>Τμήμα της SOE Καϊδού</i>
PRO:	<i>Public Record Office</i>
PWE:	<i>Political Warfare Executive</i>
SIS:	<i>Secret Intelligence Service</i>
SOE:	<i>Special Operations Executive</i>
SOM:	<i>Special Operations Mediterranean</i>

Γερμανός σκοπός στην είσοδο του κτιρίου των γραφείων του αρχηγείου της Βασιλικής Αεροπορίας (RAF) στο νησί Γκέρνσεϋ (Guernsey), πριν από την αφέρεση της αγγλόφωνης πινακίδας.

Βιβλιογραφία

1. Αλιμπράντης: Αντώνιος Αλιμπράντης, **Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΚΗ ΒΑΣΗ ΥΠΟΒΡΥΧΙΩΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ**, Αθήνα 1992.
2. Αρσενίου: Λάζαρος Αρσενίου, **Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ**, εκδ. ΕΛΛΑΣ, Λάρισα (χωρίς χρονολογία).
3. Γρηγοριάδης: Σόλον Γρηγοριάδης, **ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ**, εκδ. Κελόπουλος, Αθήνα 1986.
4. ΔΙΣ, Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, εκδ. Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού, Αθήνα 1967.
5. Ιατρίδης: Τζων Ιατρίδης, **ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΜΦΥΑΙΟ ΠΟΛΕΜΟ**, εκδ. Ολόξ, Αθήνα 1992.
6. ΗΕΕ: **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Εκδοτική Αθηνών**, Αθήνα 1978.
7. Ιωαννίδης: Γιάννης Ιωαννίδης, **ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΙ ΚΑΤΑΣΚΟΠΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣ**, εκδ. Δαρειά (χωρίς χρονολογία).
8. Κοντογιαννίδης: Τάσος Κοντογιαννίδης, **ΗΡΩΕΣ ΚΑΙ ΗΡΟΛΟΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΕΛΛΑΣ**, εκδ. Πελασγός, Αθήνα 1998.
9. Ξενοκρατία: **ΞΕΝΟΚΡΑΤΙΑ. ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣ**, εκδ. Ηπάυρος Πρεξ, Αθήνα (χωρίς χρονολογία).
10. Παπαθανασίου: **Ηαρμενίων Παπαθανασίου, ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΟΡΡΑ**, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1997.
11. Ηυφομάγλου: **Κομνηρός Ηυφομάγλου, Ο ΔΟΥΡΕΙΟΣ ΗΠΠΟΣ**, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1978.
12. Σακκάς: **Γιάννης Σακκάς, ΕΑΜΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ 1941-1945**, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1998.
13. Σβολόπουλος: **Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, ΧΑΪΔΑΡΙ, 8 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1944**, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2002.
14. Σαράφης: **Στέφανος Σαράφης, Ο ΕΛΑΣ**, εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1999.
15. Clogg: Richard Clogg, **The Special Operations Executive in Greece**, στο συλλογικό GREECE IN 1940's, επιμ. John Iatridis.
16. Φίλιππηνη: **Xan Fielding, ΤΟ ΚΡΥΦΤΟ (αγγλικός τίτλος: HIDE AND SEEK)**, εκδ. Εοσία, Αθήνα 1993.
17. Φλάισερ: **Hagen Fleischer, ΣΤΕΜΜΑ ΚΑΙ ΣΒΑΣΤΙΚΑ, τ. Α' και Β'**, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1995.
18. Foot: M.R.D Foot, SOE. AN OUTLINE HISTORY OF THE SPECIAL OPERATIONS EXECUTIVE, 1940-1945, εκδ. Pimlico, Λονδίνο 1999.
19. Χάμοντ: **Nicholas G.L. Hammond, ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ. 1943-1944**, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα (χωρίς χρονολογία).
20. Hondros: J. Hondros, **The Greek Resistance 1940-1944**, στο συλλογικό GREECE IN 1940's.
21. Χιούζ: Jack Smith Hughes, **ΑΙΓΑΙΟΡΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΣΟΕ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ 1940-1945**, εκδ. Ελεύθερη Σκέψη, Αθήνα 1991.
22. Μαζόνερ: **Mark Mazower, Στην Ελλάδα του Χίτλερ**, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994.
23. Miller: Russel Miller, **THE RESISTANCE**, εκδ. Time-Life Books, Αλεξάνδρεια - Βιοτίνια (ΗΠΑ) 1981.
24. Μάγερς: Edmund Myers, **Η Ελληνική Περιπλοκή**, εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1975.
25. Ρίχτερ: Heinz Richter, **ΑΥΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΣ, τ. Α' και Β'**, εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1975.
26. Ι. Γουντχάους: C.M. Woodhouse, **ΤΟ ΜΗΑΝ ΤΗΣ ΕΡΙΔΟΣ**, εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1976.
27. Γουντχάους II: C.M. Woodhouse, **The National Liberation Front and the British Connection**, στο συλλογικό GREECE IN 1940's.

Ο αρχιστράτηγος των θρετανικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής Ουέιβελ επιθεωρεί εγκαταστάσεις στην Κρήτη